ائل دیلی و ادبیاتی

۲۲

همکاران این شماره:

سردبیر: مصطفی رزاقی

آغ چاۆلیٔ ع، بخشی ثریا، رزّاقی محمد، رزّاقی مصطفی، سرابلیٔ پیام، صبور دوْکتوْرعلی، قاسئملیٔ محرم، قاضی محمد، کاظمی رضا، کریمی رضاعلی، گوْنئیْلی محمدحسین، محمدثانی اسماعیل، ملک‌زاده جلیل، منافی‌آذر رضا، نصیری کاوس

حروف‌نگار: کاوس نصیری

بو سایئن ایچینده‌کی‌لر -۲۲

یئرلی سؤزلر	**اسماعیل محمدثانی**	۱۳۱
یئرلی سؤزلر	**جلیل ملک‌زاده**	۱۳۳
یئرلی سؤزلر	**رضا منافی آذر**	۱۳۱
آتالار سؤزۆ	**رضا کاظمی**	۱۳۴
آتالار سؤزۆ	**محمد قاضی**	۱۳۶
آتالار سؤزۆ	**دوْکتوْر علی صبور**	۱۳۶
بایاتـیلار(۹)	**ثریا بخشی**	۱۳۸
لای لای لار(۸)	...	۱۴۰
کؤچک ریضا(۱)	**محمد رزاَقی**	۱۴۲
کوْسا گلین مراسیمی	**ع. آغ چایلیٔ**	۱۴۷
آغ قوش	**کاوس نصیری**	۱۵۴
تنبل احمد	**محمد حسین گۆنئـیلی**	۱۶۲
بایرام مراسیمی	**رضا علی کریمی**	۱۶۸
زنجان لهجه‌سی(۱)	**مصطفی رزاقی**	۱۷۱
آذربایجان فوْلکلوْرو: تشکّۆلۆ و تاریخی آنلامیٔ(۱)	**محرم قاسیملیٔ**	۱۷۸
آذربایجان رقص‌لری(۱۲)	**پیام سرابلی**	۱۸۶
اۆچ ساققاللیٔ کؤسسه	**رضاعلی کریمی**	۱۹۰

یئرلی سؤزلر

هئریز- شرقی آذربایجان

توْپلایان: اسماعیل محمدثانی «ممدلی» ۱۳۸۰

ال داشئ əldaşı تاخئل دارتماق اوْچوْن ال دییرمانئ.

ائوْجیک evcik نارئین شئی‌لری یئردن بیر بیر یئیغماق.

آران aran سوْروْلموْش زمی.

ازازیل əzazil ظالئم آدام، اذیئت وئرن.

آغ‌گوْز ağgöz قوْرخاق، قئیرتسیز.

اور ur بوْیون بوْغازدا اوْلان شیش.

اوشاقلئق uşaqlıq قادئن‌لارئن قارنئندا اوشاق اوْلان عوضوْ.

بارانتای barantay موْساوی، چکی‌سی بیر.

بنائین bənayın قبریمین اوْستوْنه قوْیولان یاستئ داش.

پته‌نه Pətənə قوْیونون قارنئنداکئ داشلئق.

پرت اوْلماق pərtolmaq اینیمک، ناراحات اوْلماق.

پرپی‌لمک pərpiləmək موْعالیجه سوْده ووْرولان مایالئق.

چکه çəkə پیلوْو سوْزمک اوْچوْن مقصدی ایله ایستی قاشیئغئ بوْغازا ووْرماق.

تمه‌سیک آنلاماق təməsik anlamaq دادئنئ بیلمک، فایدالانماق.

توْره törə توْیلاردا رنگلی کاغئذلارلا بزه‌دیلمیش چاخئر تیکانئ کوْلو.

توئره‌لی törəli یاراشئقلئ، دیرلی موْناسیب.

توْمتوْنمک tümtümək اوْیان بوْیانا گئدیب ایسته‌نیلین ایشی یئرینه قوْیا بیلمه‌مک.

توئهلوْم töhlüm منی، کیشی‌نین سوئو.

تیمیک timik اوج، بارماغئن، بیچاغئن اوجو.

تیمیگی قئیرماق timigi qırmaq عصبانی اوْلماق.

جوْ co جرگه.

چئشنی çeşni قالئ نقشه‌سی.

چالاسئ çalası قاتیق چالماق اوْچوْن

شوْشوْن şüşün پنیز، یاغ یئیغماق اوْچوْن ساخسئ قاب.

آغاجدان توْخونموش آلت.

چکیش‌مک çəkişmək ۱. آرئقلاماق، ۲) مرج باغلاماق.

چیله توْتمک çilə tökmək دوْغماڲان آروْادئن باشئنا نوْوداندان داوا دووا توْکمک.

چیله کسدیرمک çilə kəsdirmək چیله توْکمک.

چیئنزیر çlnzır ڲاغلیٔ بیرزادئن ڲانماق ایئیی.

خنگر xəngər داشاغیٔ چـیٔخارئلمئش آدام.

دئخجالاماق dıxöalamaq پالتار ڲویڲاندا اوْنو اوْغوشدورماق.

دالازلاشماق dalazlaşmaq سؤزله بیر بیرینی سانجماق.

دین دینله‌مک dindinləmək باڲرام‌دا قاپیٔ دالئندا دوروب ایچریده دانـئشلانلارا قولاق آسماق.

سئیله‌مک seyləmək ایکی قاب وْسوداٖن ایستیفاده ائده‌رک بوقابدان اوْقابا توْکمک‌له تاخـئلا قارئشمئش نارئن داشلاریٔ آیٔـیرماق.

ساسئق sasıq تره‌وزین قوْخوش ایئیی.

شومار şumar صاف.

قارئن آلتیٔ qarınaltı ڲاراماز آدام.

قاسئق qasıq قارئـنئن لاپ آلت حیصه‌سی.

قره‌لمک qərələmək ۱. (ڲازئنیٔ) سیلمک ۲. بیر شخصی نظارت آلتـئندا ساخلاڲئـب عئیب‌لرینی ایزله‌مک.

قودا quda قاڲناتا.

قوْیو qoyu قلیظ مایئـع.

کرتمک kərtmək دوْشمنی آرادان گوْتوْرمک،آشئق اوْیـنوندا آشئغیٔ خاص مهارتله وْورب دؤندرمک.

کرگه kərgə محصولو دریلمکده اوْلان زمی.

لؤپوْک löpük نازیک وْ شومار داش.

موْزه‌وْره müzvərə اعلا یـئمک‌لر مئیـوْه‌لر.

هدیک hədik بیشمیش بوغدا.

هدیک‌لنمک hədiklənmək قـیٔرجاناماق، ازیلمک.

هک hək قادئـنئن دوْغاندا وْئردیئی گوْج.

یئرلی سؤزلر

توْپلایان: جلیل ملک‌زاده گوهر دشت کرج

آغیز آلما ağız alma موْختصر صوْبحانه

پیشدیق pışdıq پیرجیق، گوْز قیغی.

یئرلی سؤزلر

«دیل یاراسی توْختاماز» ناغیلیندان

توْپلایان: رضا منافی آذر **(آرخا قوْشا چایلی)**

ساقین saqın قطعن، اصلن

(اوْ آیی اوْ یارا ایله کی من وورموشام اؤلدوْ. اوْندان اوْ قده‌ر قان گئدر اؤلر ساقین قورتلانار اؤلر ...)

(آیی: باشیما باخ، نه گؤروْرسن؟ ساقین یارا اثری واْر یارادان بیر خبر واْر. گؤروْرسن کی نه توْختامیشام؟)

نـیخچاماق nıxçamaq برک وورماق، گوْپسه‌مک. (اوْغلان ناجاقلا آیی‌نین باشیندا نـیخچادی نه گوْجوْ واْر.)

آتالار سؤزۆ

اردبیل وْ هنده ورینده

ترتیب ائدن: **رضا کاظمی**

توْپلایانلار: حسن فیضی، نوروزعلی فیضی، رضا کاظمی، محمود مهدوی، کاظم نظری بقا.

- گ -

- گوْده آدام گوْنده یوْز دفه آللاهلیٔغ ایدیعاسی ائلر./ گوْده آدام گوْنده یوْز دفه آللاهلیٔق ایدیعاسیٔ ائلەر.
- گوْده وئیردی اوزونی باشا سالدی./گوْده وْوردو اوزونو باشا سالدیٔ.
- گوْری وار کی کفنی ده اوْلا؟/ گوْرو وار کی، کفنی ده اوْلا.
- گوْلمز گوْلمز تئشت قاباغیٔندا گوْلر.
- گوْلمه گوْلوْنج اوْلانا، آشیٔ لینج اوْلانا.
- گوْن اوْخخدیر چوْخ اوْلوب، پوْخلی کالوْلارا توْشئیْ./ گوْن اوْ قدەر چوْخ اوْلوب، پوْخلو کالاوْلارا دوْشوْر.
- گوْناه بی شئیْدی هئش کس بوْینیٔنا آلماز./گوْناه بیر شئیْدیر هئچ کس بوْیئنونا آلماز.
- مال یئیەسینه چهمەسه حرامدی./ مال

- گوْنی اوْروس پولی بیر ماناتا دیٔمز./ گوْنوْ اوْروس پولو بیر ماناتا دیٔمز.
- گوْنی گوْنینی گوْیئچه ائلر، قایٔن آرواْدی قائین آرواْدئین زیرنگ./ گوْنوْ گوْنوْنوْ گوْیئچک ائلر، قایٔئین آرواْدیٔ قایٔئین آرواْدئنیٔ زیرنگ.

- ل -

- لوْغما بوْغمادی./ لوْغما بوْغمادیٔر.
- لوْغما دئدیغوْن بوْغمادی./ لوْغما دئدییٔن بوْغمادیٔر.
- لوْلئیین دامیٔندا آذان وئرئیْ./ لوْلئیین دامیٔندا آذان وئریر.

- م -

- مئشه ده چاقغال اولییار./ مئشەده چاقغال اولاْیار.
- مال- دؤولت گؤز آچار.

سلیقەلی اوْلار.

ئیئیه‌سینه چکمه‌سه حارامدئیر.

– منه ته صبیر ده توْشوْر، جوْت صبیر ده./ منه تک صبیر ده دوْشوْر، جوْت صبیر ده.

– منی لاغ یوموْرتتا کیمی چالدون دوواْرا./ منی لاغ یوموْرتا کیمی چالدئین دیواْرا.

– میلچه قانا گلر./ میلچک قانا گلر.

– ن–

– ناشی موْعلّیمی کیلاسا یوْللاماغ، دلی گامیشی گئن گوْمبزه سالماخدی./ ناشیٔ موْعلّیمی کیلاسا یوْللاماق، دلی گامئشیٔ گئن گوْنبزه سالماق‌دئیر.

– نامردین دئیرناغئینا داش دیسه بیلر.

– نانجیب کیمسییه سلام وئر سوْوْوش./ نانجیب کیمسه‌یه سالام وئر سوْوْوش.

– نانجیبه تاری دوْه وئرسوْن، دئیرناخ وئرمه‌سوْن./ نانجیبه تانریٔ دوْه وئرسین، دئیرناق وئرمه‌سین.

– نئیْنییه‌م قیزئیل تئشتی ایچینده قان قوسام./ نئیْنیرم قیزئیل تئشتی، ایچینده قان قوسام.

– نخونه‌چی سلقه‌لی اوْلار./ نخونکچی

آتالار سؤزۆ

توْپلایان: محمد قاضی

– نؤوْتدن حالواْ اوْلار، دادیٔ اوْلماز./ نئفت‌دن حالواْ اوْلار، دادیٔ اوْلماز.

– نه الک آتدا اون اوْلدوم، نه اوْسته کپی./ نه الک آلتئندا اون اوْلدوم، نه اوْسته کپی.

– نه ایستئیسن باجونان، باجون اؤلئیٛ آجئینان./ نه ایسته‌ییرسن باجئیندان، باجئین اؤلوْر آجئیندان.

– نه جوْتوْیه گئدییه‌م، نه کوْروْشنؤیوْ ییئیه‌م./ نه جوْتوْنه گئدیرم، نه کوْروْشنه‌نی یئییرم.

– نه گزئیدوْن دنیزده، دییه‌سن یا خیدیر ائلیاس./ نه گزیردین دنیزده، دئیه‌سن یا خیٔدئیر ائلیاس.

– نه یاغان یاغئیشدان اوْلدوم نه بیتن قمیشدن.

– وٛ–

– واْختسئیز بئچه اوْلما.

– وئر ددؤیوْن کؤهنه بورجئینا./ وئر دده‌نین کؤهنه بوْرجونا.

آتالار سؤزۆ

توْپلایان: دوْکتوْر علی صبور (اهر)

– هـ –

– هامیٛ آیلاردا خطر اوْلار، صفر آیؽ‌نیؽن آدیٛ چیٛخیٛب‌دیٛر.

– هر آخان سوٛیا آراز دئمزلر.

– هر ائششه‌یین بیر بیزی وار.

– هر اوْخویان موْللا پناه اوْلماز.

– هر کس گرک اؤز چیی‌نی‌نین یاماغیٛنیٛ تاپا.

– هر قوش اؤز یوواسیٛنیٛن آغاسیٛدیٛر.

– هر هوْره‌ین ایته داش آتسان، داشلیق توْکه‌نر.

– هم زرلی هم زوْرلو.

– ی –

– یاسلیٛ اوْل پاسلیٛ اوْلما.

– یارامازا یار اوْلما.

– یاغیٛشلا یئر گوْیه‌رەر، آلقیٛشلا ار اوْیوْنر.

– یاغلا– یارما قوْوْشور، آرادا سوْغان بوْروْشوْر.

– یوْل، یئریمکله، بوْرج، وئریلمکله بیتر.

– یوْز ایل سئل گلسه دوْلماز، بیر گوْن قم اوْیان یئری.

– یومورتا چالان، توْیوق دا چالار.

– یوخاریٛیا باخیٛب قم ائیلەمه، آشاغیٛیا باخ دم ائیله. سوْن.

– آتیٛنیٛن ترکینه میندیرمه‌یه‌نی، ایتینین ترکینه میندیرمه.

– آریق اؤز یئرینده کؤکه‌لر. (آدام اؤز وطنینده پیشرفت ائدر).

– تاماغیٛ چوْخو یالانچیٛ توْولار. (تاماغ: تاماه)

– تک اؤکوْزوْن جوْتوْن، تک کئچی‌نین سوْتوْن، تک اوْغولون گوْجوْن، سوْرما. (تک اؤکوْزوْن جوْتوْنه، تک کئچی‌نین سوْتوْنه، تک اوْغولون گوْجوْنه، اوْمید اوْلما).

– داش داشیٛ سوْرتسه آرادا اوْلان داریٛ ازیلر.

– دؤولت دیشدن گلر ایشدن گلمز.

– سوْتوْن قدرین قیٛسیٛر امن دانا بیلر. (قیٛسیٛر امن دانا ایکی یاشلیٛ بیزوْو).

– کؤهرانیٛ کسن دهره‌نین ساپیٛ دا کؤهراندان اوْلار. (کؤهران چوْخ برک سؤیوْت نؤوعوْ).

آتالار سؤزۆ

توْپلایان: دوْکتوْر علی صبور – اهر

– قان قاندان اوْلماسا اتی شیرین گلمز.

– آللاه سنی آغارتماسئین (قوْجالتماسئین).

تاپماجا

– هینی هینی‌جه، بورنو اێری‌جه، هارا گئدیرسن، بو ێاریٔ گئجه **(آێاق قابیٔ، باشماق).**

باێاتیٔ

ساوْالان قێراغێن بوز باغلار
دۇرت بیر ێانـێن ێارپوز باغلار
دوْققوز اوْغوللو جائیم
اۇلنده چنه‌می قێز باغلار

اوْتاغێمدا گنه وار
ێاتا بیلمیرم گینه وار
قاریٔ دوْشمن دوْست اوْلماز
گئتمز اوْره‌ێینده کینه وار

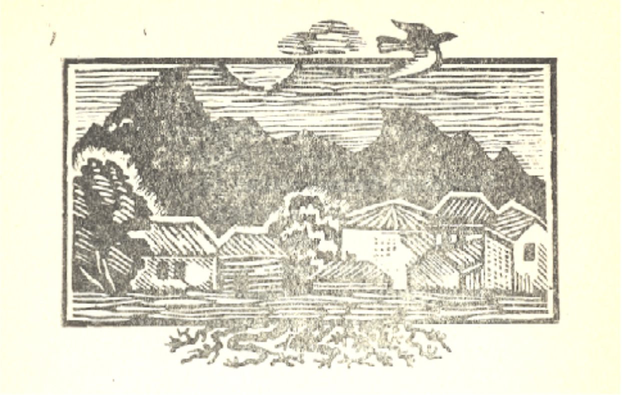

بایاتــیلار(۹)

توْپلایان : ثریا بخشی

زنجان

سو گلیر میللندیریر   تولوغوم ائللردن گلیر
باخچانیٔ گوٚل‌لندیریر   دورنا گوٚل‌لردن گلیر
باخچاداکیٔ چیت تومان   سنی چالخایان قـیٔزگلین
دیل سیزی دیل‌لندیریر   سسی ائوْلردن گلیر

ماشیٔن گلیر اوْت گلیر   آغ بیچین‌دن گلیر
ایچی دوْلو کوْت گلیر   نالیٔ قـیٔچیٔن‌دان گلیر
من اوْ کوْتو گئـیٔن‌ده   قوربان اوْلوم سئوْگی‌مه
قایٔناناما اوْت گلیر   بی‌لر ایچیندن گلیر

سو داغدان ملر گلیر   کهر آت نالیٔ نئـیٔلیر
داشلاریٔ دلر گلیر   آغ بوخاق خالیٔ نئـیٔلیر
ائلدن آیٔریٔ دوٚشه‌نین   یٔاریٔ گوٚیٔچک اوْلان‌لار
باشئینا نه‌لر گلیر؟   دوٚنـیٔادا مالیٔ نئـیٔلیر

پنجره‌دن داش گلیر   داغلار آلاهیٔ نئـیٔلیر؟
خومار گوٚزدن یٔاش گلیر   بوٚرکوٚ کوٚلاهیٔ نئـیٔلیر؟
سنی منه وٚئرسه‌لر   سن اوْردایٔان من، بوردا
آللاها دا خوْش گلیر   گوٚرک ایلاهی نئـیٔلیر؟

هایٔ سالئیرام اوْیٔانمئیر   نه‌دن‌دیر گئده‌ر قالماز
دردی قمه بوْیٔانمئیر   آخار سو گئدر قالماز

عئشق اوْدونا دوْشموْشوْک
وفالیٔیا جان قوربان
من یانـئرام اوْیانمیٔر
وفاسیٔز گئدر قالماز

آراز آراز خان آراز
بوردا دورنا کوٗچ سالماز
سولطان آراز خان آراز
آلما گوٗندرسم آلماز
گوٗروٚم سنی یاناسان
قم یـئمه دلی کوٗنلوٚم
بیر دردیمی قان آراز
زمانه بئله قالماز

داغلاردا قارا باخماز
بو داغدان آشماق اوْلماز
چیچه‌یه، بارا باخماز
نارئنجیٔ باشماق اوْلماز
سنی گوٗرن گوٗزلریم
بیر قورو سوٗز اوٚستوٚنده
آیریٔ بیر یارا باخماز
یارلا ساواشماق اوْلماز

درد الیندن جان دورماز
بو داغدا ایلان اوْلماز
یارام چوْخدور قان دورماز
دردیمی بیلن اوْلماز
منی بئله یاندیٔردیٔن
دردیمی بیلن اوْلسا
اوْد دا ائله یاندیٔرماز
چاراسیٔن قـئلان اوْلماز

سبولود یاغیٔش‌سیٔز آچماز
باخچانـئن اوٚستوٚ اوْلماز
آیٔ گوٚن ایلن قاریٔشماز
اوْجاق‌سیٔز توٚستوٚ اوْلماز
فلک آغلادان کیمه
دوْستدان دوْشمان تاپیٔلار
دئـیٔیب گوٚلمک یاراشماز
دوْشمانـئن دوْستو اوْلماز

لاێ لاێ لار(۸)

ثریا بخشی

لاێ لاێ بالام، تار سسی
قاواال سسی، تار سسی
سسین کیمین خۏش اۏلماز
اینان منه تار سسی

لاێ لاێ لالا زمی‌سی
محببتین گمی‌سی
محببت کیمیێاسئ
تئز قـئزئل ائـێلر میسی

لاێ لاێ گۆلۆن دسته‌سی
آغاجلارئن پۆسته‌سی
آنان کیمین اۏلماسئن
گۏزۆن یۏللار خسته‌سی

لاێ لاێ یۏللارئن باشئ
کلئـێبرین داغ- داشئ
بوردا بیر آت کیشنه‌یێر
چاغئرئر یار یۏلداشئ

لاێ لاێ گۆلۆن دسته‌سی
بایرام گۆنۆن پۆسته‌سی
یوخلا سنه اۏخویوم
قاراباغ شیکسته‌سی

لاێ لاێ سهندین داغئ
نه گۏزل‌دیر اۏیلاغئ
آسلان ایگیت بسله‌یێر
بالام کیمی، تۏرپاغئ

لاێ لاێ کهلیک فره‌سی
گۆل‌لۆ چیچک دره‌سی
بالامئن ساواالاندان
گلر بالئ، کره‌سی

لاێ لاێ گۆل‌لرین آغئ
بزه‌یێر باخچا، باغئ
قـئرمئزئسئ یاناغئن
گۏیچک اۆزۆن‌دۆر آغئ

لاێ لاێ عطیر شۆشه‌سی
اۆره‌ییمین گۆشه‌سی
تکجه سنه اۏخشایـئر
باهارئن بنۏشه‌سی
لاێ لاێ اۆزۆم میلاغئ
لاێ لاێ گۆلاب بـیلاغئ

لاێ لاێ گۆلۆن بوداغئ
گۆلسۆن بالام دۏداغئ
هر آنایا شـــــیرین‌دیر
دۆنـیادا اۏز اوشاغئ
لاێ لاێئـن قملی- قملی
اۏلماسئن بالام قملی

بورنو فـئندیق کیمی‌دیر   اؤلمه قـئزئلجا ایله
پۆسته بوْیدا قولاغئ   گئده‌سن قالام قملی

لایْ لایْ گۆللرین آغئ   لایْ لایْ لالام قوربانئ
آچئلئبدئر یارپاغئ   نوْ لور اوْلام قوربانئ؟
بیردیر آنا گؤزۆنده   قوزو قوربان بایْرامئن
کؤرپه قاراسئ، آغئ   من ده بالام قوربانئ

لایْ لایْ سولار بالئغئ   لایْ لایْ جانـئن قوربانئ
چؤره‌یئمین قاتـئغئ   یات لایْ لایْـئن قوربانئ
آتا، آنا سئزۆندن   سن گئت شیرین یوْخویا
بالا گلمز آجئغئ   اوْلوم جانـئن قوربانئ

لایْ لایْ گؤزۆم ایشئغئ   لایْ لایْ محببت کانئ
ائوْیمین یاراشئغئ   لایْ لایْ ادب مکانئ
دانـئشاندان اوْلموشام   هاردا محببت اوْلسا
من دیلیوْین عاشیغی   گۆل‌لندیرر تیکانئ

لایْ لایْ داغئن مارالئ   لایْ لایْـئن توتدوم سنی
سۆرۆسۆندن آرالئ   عجب اوْوْتدوم سنی
آللاه بوردا گؤرمه‌یئم   جان قوْیدوم جفا چکدیم
بیر اوْوْ سالان یارالئ   بئله بؤیۆتدۆم سنی

کوْچک ریضا* (۱)

ناغیٖل دئیٖن: آشیٖق عزّت عزیزی- زنگان**

ناوْار وئرن: آشیٖق ایسلام مرادلو

ناغیٖل یٖازان: محمد رزّاقی

یٖازما تاریخی: ۱۳۸۳/۷/۱۹ زنگان

ناوْارا دئییٖلن تاریخ: ۷۶- ۱۳۷۵

وْان شهرینده حاج حوْسئیٖن آدئندا بیر کیشی وْار ایدی. ائل بوْیوْیوْ ایدی. بوردان اوْرا، اوْردان بورا کوْچ ائلردیلر. آمما بیر گوْن کوْچلری گلیب یٖئتیشیر تبریزه اوْردا ساکین اوْلورلار. حاج حوْسئیٖن‌ین مال- دوْوْلتی چوْخ، آمما اوْوْلادی یٖوْخ ایدی. اوْتایٖ- بوتایٖدان بونا نصیٖحت ائله‌دی‌لر. بو دوروب قصد ائله‌دی گئتدی زیٖیارت- ی شاه- ی نجفه. نجف‌ده بیر عریضه یٖازیٖب سالدیٖ حضرت- ی علی(ع)نین صاندئغئنا. بیر موْددت‌دن سوْنرا خادیم عریضه‌نین جاوْابئن گتیریب حاجیٖ حوْسئیٖنه یٖئتیردی. عریضه‌ده بئله یٖازئلمئشدیٖ «حاجیٖ ! آللاه سنه بیر اوْغول کرامت ائلر. آدئنیٖ منیم آدئم‌دان چاغئرارسان». حاج حوْسئیٖن اوْردان چیٖخیٖب گلدی مشهده بیر عریضه یٖازیٖب یٖئنه سالدیٖ صاندئغا. عریضه‌نین جاوْابیٖ بئله گلدی «حاجیٖ آللاه سنه بیر اوْغول کرامت ائلر. آدئنیٖ منیم آدئم‌دان چاغئرارسان». ریضا ایکی نفرین کمر بسته‌سی‌دیر حضرت علی(ع) وْ ایمام ریضا (ع). حاجیٖ قایٖیٖدئر.

---

* بو ناغیٖل باشقا آذربایٖجان آشیٖق داستانلاریٖ کیمی ساز- سوْزنن اوْخونمایٖئب، ناغیٖل بیر ناوْار اوْزرینده دیل جاوْابیٖ «آشیٖق عزت» طرفیندن، آشیق ایسلام اوْچوْن دانیٖشیٖلیٖب‌دیٖر. ناغیٖلیٖن آدیٖ «گوْیٖچک ریضادیٖر» آمما «کوْچک ریضا» دئییٖرلر.

** آشیٖق عزّت عزیزی : دوْغوم: ۱۲۹۸ –زنجان – بارداغاج کندی اوْلوْم **۱۳۸۵/۲/۲**

اوستادیٖ آشیٖق قامت خوشکری – قبریٖ بارداغاج کندینده.

گۆنلرین بیر گۆنۆ آللاه بیر دنه اوْغول حاجیٛ‌یا عطا ائله‌ییر. اوْغلانئین آدئنیٛ ریضا قوْیورلار. ریضا بالا– بالا بؤیۆیۆب آلتیٛ یاشئنا چاتئیر. اوْنو مکتب‌ده درس اؤیرنمه‌یه یوْللاییٛرلار. ریضا آللاه طرفی گؤیچک بیر اوْغلان ایدی. یوْلداشلاریٛ دا اوْنا «گؤیچک ریضا» دئییردیلر. حاج حۆسئین، ریضا اوْلاندا بیر لله توتوب ریضانیٛ اوْنا تاپشئیردیٛ. لله ریضادان گؤزه‌تلشردی. مکتب چاغیٛ لله گؤیچک ریضانیٛ سحر آپاریٛب گۆن اوْرتا– آخشام ائوْه گتیره‌ردی. ریضائین یاشیٛ ۱۵– ۱۶– یا یئتیشیب. جۆمه گۆنۆ ریضائین یوْلداشلاریٛ ریضایا دئدیلر سن آتاندان ایجازه آل بو گۆن باغلارا دوْلانماغا بیرلیکده گئدک. ریضائین دوْستلاریٛ خطاکار وْ شولوق ایدیلر. ریضا آتاسئندان ایجازه آلدیٛ. آتاسیٛ قبول ائله‌دی. آمما لله‌یه تاپشئیردیٛ ریضادان مۆواظیبت ائله‌یه. بونلار بیرلیکده گزیب دوْلانماغا گلدیلر. بیر باغا توش گلدیلر.

ریضائین لله‌سی، قولامیٛ، دۆشۆندۆ مکتب یوْلداشلارئنئین خیالیٛ آیریٛ‌دئیر. گلیب ریضایا دئدی: آغاجان بونلارئین خیالیٛ آیریٛ‌دئیر. ریضا اۆز دوْلاندئردیٛ نجفه ساریٛ دئدی یا حئیدری کررار من سنین نظر کرده‌نم. ایمام ریضا نظر کرده‌سی‌یم. من اؤزۆمۆ سنه تاپشئیرئرام. آللاه طرفی بیر یئل اسدی. توفان اوْلدو. توْز– توْرپاق گؤیه سوْوْرولدو. مکتب اوشاقلاریٛ بیری گؤزۆنۆ اؤوْکه‌لدی، بیری بوْیانا، بیری اوْیانا یئخئلدیٛ‌لار. ریضا اۆز قوْیدو قاچماغا. اؤزۆنۆ یئتیردی تبریزین «صاحیب‌الزمان مچیدی»نه. گؤردۆ هئچ کیم مچیدده یوْخدور. اؤزلۆیۆنه دئدی: «مچیده آدام گلر من ده اوْنلارئنان اؤز ائوْیمیزه گئده‌رم». گیریب منبرین دالیٛسئندا گیزلندی. قوْرخوردو یوْلداشلاریٛ گلیب اوْنو تاپالار. لله ده قاچیٛب حاج حۆسئینه خبر وْئردی: «باغدا قضییه بئله اوْلوب». حاج حۆسئین آیاق اۆسته دوروب امر ائله‌دی نئچه نفر آداملارئندان چاغئرسئنلار. اؤز آداملارئنا دئدی: «هر کس منیم اوْغلومو بیر ساعاتا گتیرسه یۆز تۆمن، ایکی ساعاتا گتیرسه ۲۰۰ تۆمن، یوْخسا اۆچ

ساعاتا گتیرسه هم گتیره‌نی هم ده اوْغلومو اؤلدۆره‌رم. داهی اوْ منه اوْغول دئییل».

ایندی بۆتۆن شهرین عالیملری، حاجی‌لاری ریضانی آختاریرلار.

اوْغلان منبرین دالیسیندا قوْرخور. بیر زامان گؤردۆ: بیری سسلندی «ریضا نییه قوْرخورسان، گل ائشیه». بئله باخاندا گؤردۆ بیر عرب اۆزۆ ایشیقلی، تئز یاپیشدی عربین اته‌ییندن. دئدی «یاخشی واختدا یئتیشدین دادیما. اگر سن گلمه‌سه‌یدین بیلمیرم حالیم نه یئرده اوْلاردی». عرب دئدی «بیه سن منی تانیرسان؟» جاواب وئردی «نئجه اوْلار قولام آغاسین تانیماسین». دئدی «خوب من کیمم؟» منبرین یانیندا ریضا بئله دئییر:

شۆکر ائیله‌دیم، سجده قیلدیم	ایندی بیلدیم، خودا سن سن
نه وزیرین، نه وکیلین.	جۆمله‌لردن جودا سن سن

عرب دئدی «اوْغلان من آللاه دئییلم سن منی آللاه چاغیردین». ریضا دئدی «آغا اوْل گرک کیمی سسلنن؟» عرب جاواب وئردی «آللاهی». ریضا دئدی «من ده آللاهی دئییرم».

حقین دوستو «رسول‌الله»	جمالین قلبلره همراه
«ابوالقاسم حبیب الله»	«محمد مصطفی» سن سن

عرب دئدی «اوْغلان من محمد(ص) دئییلم. تانیمادین منی». ریضا عرض ائله‌دی «آغاجان اوْل آللاه، ایکینجی محمد». عرب دئدی «تانیرسان آدیمی دئگینن».

ریضا دئدی:

ایمام- ی «موسی کاظم»	قۆربت اوْلدو منه لازیم
توت الیمدن قوْیما آزیم	ایمام- ی رهنیما سن سن

آتاوین آدی‌دیر «عمران»	یئر گؤی بیر چنگیوه فرمان
بیر آدیندیر «شاه- ی مردان»	یئتیش مۆشگۆل گۆشا سن سن.

عرب دئدی «احسن ایندی منی تائیدئن. سن باغدا منی سس‌لـدین. ایندی ایکی بارماغئمئن اوْرتاسئنا باخ. خوْف ائیله‌مه، قوْرخما». ریـضائین بدنیندن قوْرخو یوْخ اوْلدو. باخئب دئدی «بیر شهر گؤروْرم. اوْردا بیر باغ گؤروْرم. باغدا بیـر قـصر. اوْردا تختین اوْستوْنده چارحوْوضون باشئندا بیر قیـز ائیلـه‌شیب، قیرخ اینجه قـیز اطرافئن آلئب». آغاسئ (امام علی(ع)) بویوردو. او «کیشمیر شهری»دیر. «اکبر شاه»ئین قیزئ «گوْلوْستان خانئم». اوْنو سنه بوتا وئردیم. اوْنون دالئسئجا گئده‌رسـن. او سـنین یارئن‌دئر». ریضا عرض ائله‌دی «آغاجان من ایسته‌میرم. من ایـستیره‌م دؤشـوْم دریـا کیمین جوْشسون. بوْتوْن کیتابلارئ اوْخویام». آغاسئ الینی چکدی ریضائین دؤشوْنه. دئدی «قوْرخما بوْتوْن یئر گؤیئ هر نه منیم چنگیمده‌دیر سنین دؤشـوْنده یئغیـشئب. آرخایئـن اوْل. هئچ شاعیر سنین دؤشوْن قایئتارا بیلمز. گئت».

ریضا دوروب گلیر بیـر ارمنـی‌نـین توْکانئنـا اوْردا ارمنـی سـاز باغلایئـئب ساتاردئ. ارمنی‌یه دئدی «اوستاجان منه بیر دنه ساز مرحمت ائیلـه». ارمنـی باخئـب گؤردوْ قییافه‌سینه آشئقلئق یئمیر. اؤزوْ ده یئنی عمله گلن مکتب اوشاقلارئندان‌دئـر. قوران کیتابئ دا قوْلتوغوندا. دئدی «اوْغلان سنه آشئقلئق یئمیر». بیر دنـه الکـی سـاز گتیردی. ریضا سازا باخدئ. دئدی «اوستا منه ساز وئر پولون آل». بو سؤز ارمنـی‌یـه آجئق گلدی. دئدی «سن هئچ سازئن زیل- بمینی بیلمیرسن، من‌دن ساز ایستیرسن». بیر سیلله ریضائین اوْزوْندن ووروب، دوْنیا ریضـائین دوْلاندئ باشئنا . دئـدی «منـی وورورسان؟ ساز وئر پولون آل. من تخته پاراسئ ایسته‌میرم». ارمنی دئدی «اگر نئچه کلمه سؤز دئدین منیم خوْشوما گلدی سـازئ وئریـب پـول دا آلمـارام. آممـا سـنه آشئقلئق یئمیر». ریضا آلئب گؤرک نه دئییر:

لعنت بو دوْنیانـئن ائعتیبارئنا نوح نبی سوْلـئیمانا قالـــمادئ
نئچه مین پئیغمبر گلدی دوْنیایا هئچ بیریندن بیر نیشانا قالمادئ

قهرمانلار، نرره دئولر نئجه اوْلدو دریادا ناققالار سارالدئ سوْلدو

ارمنی دئدی «اوْغلان منظورون نه‌دیر». ریضا دئدی «منظوروم سنده‌دیر».

«کوٌچک ریضا» دئیٛر وْوردون بیرآللاه یوْلومدا دوْغرویٛام، واللاهی بیللاه
سوٌیٛله‌گینن «اشهد ان لا اله الا الله» اوْل موٌسلمان، هئچ کافره قالمادیٌ

ارمنی دئدی «اوْغلان موٌسلمانلاریٌ بیلیرم. آمما شرطلرینی بیلمیرم، ناماز، اوْروج وْ ... دئییرلر. اگر سن منه دین تکلیف ائلیرسن واْجیباتـئین منه دئگینن. من ده سنه گوٌیٛلوٌندن کئچن سازیٌ وئریم»

آردیٌ وار

کوْسا گلین مراسیمی

سید ابوالقاسم انجوی شیرازی

ترجمه: ع. آغ چایلیٔ

قدیم زامانلاردان قالمیٔش بیر ناغیٔلا گـؤره حـضرت- ی موسـا، شوٚعئـیٔب یـن یٔانـئیندا چوْبانلیٔق ائتدیک‌ده بایٔراما اللی گوٚن قالان قوْیٔونلارا بـاش چکـرکن گـؤردوٚ کی، هامیٔسیٔ ائکیز دوْغوبلار. ائوْه قایٔـیٔدیٔب خانیٔمیٔنا موشتولوق وئـره‌رکـن اوْ قـده‌ر سئوْینجک اوْلور کی، آز قالیٔر قوْل- قاناد آچـسیٔن. کوْسـا گلـین مراسـیمی ده کـی، ایندی‌لیک‌ده «ابهر»- ده وْ آذربایٔجانـیٔن باشقا یٔئرلینـده مرسـوم‌دور، بـو ناغیٔـل ایلـه ایلگی‌لی‌دیر. ها بئله آذربایٔجان‌دا قیٔش فصلی‌نین قـارلیٔ بـوْرانلیٔ اوْلـدوغونا گـؤره، سوٚروٚنوٚن داغـدا- داشـدا یٔایٔیلماسـیٔ موٚمکـوٚن دئـیٔیل وْ مـال- داوْارلار هامیٔـسیٔ «کوم»لاردادیٔرلار وْ چوْبانلار دا بئکار قالیٔرلار، گلیرلری اوْلمور. چوْبانلار دا بـو آرادا بیر ایش گؤرمه‌لی‌دیرلر ماعاش‌لاریٔنیٔ تـأمین ائتـسین‌لـر. اوْدور کـی بؤیٔـوٚک چیللـه قورتولاندا باشلایٔارلار کوْسا چیٔخارتماغـا کـی، یٔـیٔغدیٔقلاریٔ آذوقـه ایلـه، قیٔـشیٔ کئچینه بیلسین‌لر.

مال- حئیٔوْان صاحیب‌لری ده، کوْسا قدمینی برکت‌لی بیلیب اوغورلو سایٔارلار وْ ائعتیقادلاریٔ وْار کی، کیمسه کوْسایٔا دوْلاشا وْ سوْنرا محبّت ائدیب راضیٔ یٔوْلا سـالا گله‌جه‌یٔی خوْش اوْلار.

کوْسا گلین مراسیمی‌نین وْاختیٔ، بؤیٔـوٚک چیللـه‌نـین آخیٔـرلاریٔ وْ یٔـا کیچیـک چیلله‌نین اوّل‌لری‌دیر کی، نوْوْروز بایٔرامیٔنا اللی گوٚن قالان باشلانار.

نئچه گۆن قاباقدان چۏبانلار تۏپلاشیٛب هره بیر پول قۏیار شریکلی‌یه نار یا پورتاغال آلسئن‌لار. سۏنرا نئچه‌سی مأمور اوْلار کی، بو مئیوه‌لری قاپیٛ- قاپیٛ پایلاسیٛن‌لار. مئیوه‌نی چوْبانلاردان آلان ائو اهلی ده قاییدیب سئوینجک دئیه‌ر: «موشتولوق کی، کوْسا بو گۆنلر گله‌جک». ائوده‌کی‌لر ده «خوش گله‌جک» دئیه‌رلر. جاماعات بو مئیوه‌لره «کوْسا پایو» (ابهر لهجه‌سی) دئیه‌رلر و ائعتیقاد بونادیر کی، کوْسا پاییٛ گلن ایلین خئییر- برکتی‌دیر. ائو اهلی یئغیشیب کوْسا پاییٛنیٛ دیلیم- دیلیم ائدیب هره‌یه بیر پایٛ وئره‌رلر. سوْنرا هره اؤز گۆجۆنه گؤره کیشمیش، اون، دۆیۆ، لپه، نوْخود، مرجۆمک(مرجی)، ساریٛ یاغ، سوْغان، قوْورما، یارما، اییده، چؤرک و یا پول قئیراغا قوْیار کی، کوْسایا وئرسین‌لر.

کوْسا گلین دسته‌سی و پالتارلار

کوْسا دسته‌سی بئش آلتیٛ چوْباندان دۆزه‌لر کی، اوْنلارئن سایئ کنددن کنده فرق ائده‌ر. مراسیمی نه قده‌ر اوْنملی و مۆفصّل توتسالار، اوْ قده‌ر آداملارئن سایئنا آرتارلار.

«خالخال»- ئن «کیوی»-سینده (ایندی کوثر اوْلوب) داوْارا گئدن چوْبان «گلین» قئیلیغینا دۆشر، یئددی قلم بزه‌نر. اوْنا «صنم» دئیه‌رلر. صنم اوزون بیر ایپک دوْن گئیه‌ر کی، «تومان» آدلانار و بیر یایلیق باغلار کی، داباییناجان اوْنون ایپلری تئل- تئل سالّلانار. اۆزۆنه ده بیر توْر سالار کی، گؤزلری‌نین اۆستۆنه‌جن توتار و الینه بیر چووالدوز آلار کی، اوْنا دوْلاشان و ایگه‌شن (اؤجشن) اوشاقلاریٛ قوْوالاسیٛن.

مالا گئدن چوْبان دا «کوْسا» قئیلیغینا دۆشر کی، گلین‌ین اری سایئلار. کوْسا کؤهنه پالتار گئیه‌ر و کئچه‌دن یا کئچی دری‌سیندن بیر پاپاق قوْیار کی، بوْینوناجان توتار. پاپاغا ایکی دانا بوْینوز تاخار و ایکی یئردن گؤزجه دلر کی، قاباغیٛ گؤرسۆن. بئلینه ده بیر کمر باغلار نئچه یئردن اوْنا زینقیروْو آسار. بیر الینه آغاجدان قئلئنج آلیب اوْ بیری الینه ده چوْماق یا زنجیر آلار.

«تیکاب»دا آمما کوْسانئین اوْزوْ پاپاق آلتئندا گیزلنمز وْ آغ یـون‌دان اوْزوْنـه بیـر ساققال جوْرله‌ییب بوینوز عوْضینه پاپاغا ایکی دانا سـوْپوْرگه باغلایـار. بیـر اینـک قویروغو دا دالدان پالتارلارئنا تیکر وْ اگر هاوْا چوْخ سوْیوق اوْلماسا قـئچ- قولونـو چئرمالاییب قارا یاخار. اوْزوْنوْ لاپ آرتـئق دئوْه اوْخـشاتماق اوْچـوْن ده کـوْره‌یینـه پارچا تـئخئیب «کوْما» یا کوْششک چئخاردار.

کئچی اوْتاران وْ بیزوْوْا گئدن‌لرده زئرنـا بالابـان گوْتـوْروْب چـالا- چـالا یـوْلا دوْشه‌رلر. ایکی نفر ده توْرباچئ سئچرلر کی، خالق‌دان آلدئقلارئ هدیه‌لری، داشـئیا بیلسین‌لر. ائوْ- ائوْ دوْلانارکن چوْماق، زنجیر یا قئلئـنج ایلـه کوْسـا قـاپئنئ بـرک‌دن چالار وْ اوْینایا- اوْینایـا ائـوْه گیـره‌رلـر. ائـوْده‌کـی‌لـر سـئوْینجک حالـدا کوْسـانئ دؤوْره‌له‌یه‌رلر وْ اوشاقلار اوْیوْنا قوْشـولارکن قییامـت قوْپـاردارلار. کوْسـا، گلـین وْ یانچی‌لار، چالیب اوْینایارکن بو شئعرلری اوْخویارلار:

کوْســــا گلیر هاوْادان دوْنو واْر یـئل قاوْادان

کوْسانـــئین پایئـن گتیر خانـئم ائوْین آوْادان(آبادان)

جانـئم قره‌باش قوْیون قارلیٔ داغلار آش قوْیون

اوْچ گوْن اوْچ گئجه کئچه‌ر کوْســایا یوْلداش قوْیون

تیکاب‌ئن «یوْلقوج آغاج» کندینده بونلارئ اوْخویارلار:

سوْروْنوْن گوْزوْ قوْیون دوْلان گل دوْزوْ قوْیون

ایل‌ده ائـــکیز گتیریب سوْیوْندوْر(سئوْیندیر) بیزی قوْیون

**

داغلاردان اندی قوْیون دوْلاشـدئ بندی قوْیون

سوْد قایماغئ بوْل ائله سوْیوْندوْر کندی قوْیون

**

جانـئم اوْ قاتار گئچی قایادا یاتار گئچی

قـئش ساوْوغئ گلنده بالانئ آتار گئچی

**

آیْ جانـئیم خاللیٔ گئچی
ممه‌سی باللیٔ گئچی

اوجا قایا باشئندا
باشلی‌یب یاللیٔ گئچی

**

قوْیون باخار داغلارا
سئل تک آخار داغلارا

آراندا اوْلان سوٚرو
یایدا چئخار داغلارا

**

کیچیک- کیچیک چیپش‌لر
یاوْشائین باشئین دیش‌لر

گئدر داغلاریٔ گزر
گلر آراندان قیش‌لار

**

کوْسا گلیری گوٚروٚن
سالام وئریری آئین

اوْ آلاقره قوزونو
کوْسایا بیر پایْ وئرین

**

جانـئیم باهارلار گوٚردوٚم
نه تامارزئیلار گوٚردوٚم

چوْبان داغدان انن‌ده
چوْخلو قوزولار گوٚردوٚم

**

یئرین داغ اوْلسون چوْبان
کئفین چاغ اوْلسون چوْبان

سوٚروٚنوٚ یاخچیٔ ساخلا
اوٚزوٚن آغ اوْلسون چوْبان

**

کوْسا گلیر هاوْادان
سققلی یئل قاوْادان

کوْسائین پایئین گتیر
خانئیم ائوْین آوْادان

**

آیْ جانئیم آغ باش قوْیون
قارلیٔ داغلار آش قوْیون

یاغئیندان پیلوْوْ اوْلار
قویْروغوندان آش قوْیون

**

آیْ جانـئیم شیشک قوْیون
یونون بیر دوٚشک قوْیون

بولامانیٔ تئز یـــــئتیر
آغلاشئیر اوشاق قوْیون

**

آیْ جانـئیم خاللیٔ قوْیون
ممه‌سی باللی قوْیون

سوٚروٚ داغدان گلنده
توتاراق یاللیٔ قوْیون

**

کوْسا یاخچیٔ کوْسادیٔ یئری یوردو قایادیٔ
اوْنون گوْزل سؤزلری یاتانلاریٔ اوْیادیٔ

**

قوْیونون اوٚچوٚ گلدی دوْلاندیٔ کوٚچوٚ گلدی
سوٚروٚنوٚن قاباغیٔندا بیر آلا گئچی گلدی

**

قوْیونون یوٚزوٚ گلدی دوْلاندیٔ دوٚزوٚ گلدی
چوْبانـیٔن قوجاغیٔندا بیر املیک قوزو گلدی

**

داغلاریٔ درەلری داشلاریٔ برەلری
اوْتورون قوْیون ساغیٔن چوْخ اوْلسون کرەلری

**

آیْ جانـیٔم قوْیون آغیٔ دوْلاندیٔ گلدی داغیٔ
قـیٔرتار قره قیٔیاغیٔ ایچر سرین بولاغیٔ

**

آیْ جانـیٔم قوْیون آغیٔ دوْلاندیٔ گلدی داغیٔ
چوْبانا چاریٔق باغیٔ قـیٔزلارا جئهیز باغیٔ

**

«خلخال»- ئین «کیوی»- سینده «گلین» ده شئعر اوْخویار وْ بئله دئیەر:

خالا- خالا دور ایندی یوٚک دیبینه سوٚز ایندی
چوٚمچەنی دوْلدور ایندی آللاه بالوْن ساخلاسئین
بیزی یوْلا سال ایندی

کوْسا شئعرلری اوْخویارکن گوٚلمەلی ایش‌لر گؤروٚب اوْیون چیٔخاردار وْ پای‌لاریٔنیٔ آلمایانجا دسته ائوْدن چیٔخیٔب گئتمز. مثلن «ابهر»ده کوْسا حیٔـــطی آلـت وْورار اوْسـت چیٔخار وْ شئیْ‌لری قیٔلیٔنج ایله تاپدایـــیٔب سـیٔندئیرار. «تیکـاب»- ئیـن «یوْلقـوج آغـاج» کندینده «گلین» آروْادلار ایچینه گئدیب اوْنلاردان اییٔنه ایله سانجاق آلار. «خلخـال»ئیـن

«کیوْی»-سینده اگر کوْساٛیا وئریلن پایئین ایچینده ساریٔ یاغ اوْلماسا، کوْسا ائوْدن چیٔخیٔب گئتمز. نییه کی، ائوْ صاحیبی گرک بئله‌لیکله کوْساٛیا بیٔغ یاغیٔ وئره وٛ وئردیک‌لری ساریٔ یاغ دا دادیٔملیٔق یوْخ بلکه دوْیوملوق اوْلا.

«تیکاب»دا نئیرقیٔز وٛ برک آداملاردان بیر زاد چیٔخارتماق اوٛچوٛن، کوْسا اوٛزوٛنوٛ اوٛلوٛمه وورار وٛ پایٛ آلماٛیانجا دیریلمز. کوْسا، پایٛینا چاتدیٔقدا بیر داها دا اوْیناٛیار وٛ دوعا ائده‌رکن ائوْدن چیٔخار. «خلخال»- ئین «کیوْی»-سینده کوْسا دوعا ائتدیکده بو سوٛزلری دئیه‌ر: «آللاه ائوْیزه فرش وئرسین. یوٛز ایل بو ایل‌لردن سیزه قیسمت ائله‌سین».

کوْسا دسته‌سی بیر ائوْدن چیٔخیٔب اوْ بیری ائوه گئتدیکده، جاماعات بوٛیوٛک‌دن کیچی‌یه قده‌ر، کوْسانیٔ قار گوٛلله‌سینه توتارلار. بئله‌لیک‌له ایسته‌ییرلر قیٔشیٔ، کوْسا دسته‌سی ایله بیرلیکده کنددن قوْوْسونلار.

بیر سیٔرا جاماعات دا ایشی شوخلوقدان کئچیررلر وٛار گوٛج ایله کوْسانیٔ قار گوٛلله‌سی ایله تاپداٛییٔب اینجیدرلر. کوْسا اوْنلاریٔ قوْوالاٛیار وٛ توتارسا، چوْماق ایله الیندن گلنه‌جن وورار وٛ چوواْلدوز ایله اوْنلاریٔ قوْواْلار. بئله‌لیک‌له بو مراسیم داواْم ائدر وٛ آخیٔردا هر نه یئیغیٔشسا آرالاریٔندا بوٛلرلر.

اینام وٛ عقیده‌لر

«ابهر»ده اوْغلانلاریٔ اوْلماٛیانلار، نذر ائدرلر کی، اگر اوْغول صاحیبی اوْلسالار، کوْسا گلنده اوشاغیٔ اوْنون توْرباسیٔنا سالالار. نذیرلری قبول اوْلورسا، بو ایشی گوٛروٛب کوْسا توْربانیٔ چیٔی‌نینده دوٛلاندیٔرار وٛ اوشاغیٔن آناسیٔ بیر تیکه پالتار وئرمه‌ییٔنجه، اوشاغیٔ یئره قوْیماز. شایَد ده ائله بونا گوٛره‌دیر کی، اوشاقلار بوٛیوٛدوٛکده جوْیز، قار وٛ کسک آتماقلا بو ایشین عوْضینی کوْسادان آلارلار.

«خلخال»- ئین «کیوْی»-سینده خالقیٔن ائعتیقادیٔ بودور کی، کوْسائیٔن گلمه‌سی، ائوْین قم- قوٛصّه‌سینی ییٔغیٔشدیٔریٔب آپارار وٛ قاباغا گلن ایل شادلیٔق وٛ خوْشلوق ایله کئچر. هابئله گلن ایل ده قوراقلیٔق وٛ قیٔتلیٔقدان خبر اوْلماز.

کوْساٛیا ایگه‌شمک(اوْجشمک) وٛ اوْنون دسته‌سینی اله سالیٔب اوْنلاریٔ جین‌لتمک ده اوْندان اوٛتروٛدوٛر کی، دئیه‌رلر: «کوْساٛیا ساتاشسان عاقیبه‌تین خئیر اوْلار».

قار یاغا- یاغمایا کوْسا گلین مراسیمی توتولار وْ جاماعات بو اینام‌دادئیـرلار کـی، کوْسا گلین مراسیمی توتولـسا داوْارلار بـلادان قورتـولارلار وْ گلـه‌جـک‌لـری قـضا وْ قده‌رسیز اوْلار.

«ابهر»ده کوْسالار کندین آغاسئ یا وارْ- دوْلتلی‌سی‌نین ائوْینه گئدنده، لاپ باش‌دا گلین گیره‌ر وْ گیردیک‌ده اوْزوْنوْ گیزله‌دیب گوْزدن ایتـر. سـوْنرا کوْسـا گیریـب اوْنـون هاردا اوْلدوسونو سوْروشار. آمما گلین‌دن خبر اوْلماز. کوْسا اوْزوْنوْ یئـره وْوروب اوْلـر. ائوْ ییه‌سی کی، قاباقدان بیلیر کوْسا گله‌جک‌دیر، اوْنـا بیـر دسـت پالتـار حاضـئرلاییب ساخلار وْ کوْسا اوْلرکن، کفن عوْضی اوْنا وئرر.

گاه‌دان ایسه، کوْسایا پول وئره‌رلر کی، کفن پولو دئیه‌رلر. کوْسـا پایئـینا چاتـارکن، گلین ده تاپیلار وْ دسته ایله بیرلیکده ائودن چیخارلار.

کوْسا ائوْه گیره‌رکن بو سوْزلری دئیه‌ر: «بیراما اللی گوْن قالیر، کوْسائین پایین گتیر، پارالاما بوْتوْن گتیر». یا دا بو شئعرلری اوْخویار:

قوزو قوزو گلدی قوزو	قیرمیزی قوزو گلدی
بیراما اللی گوْن قالموش	قیرمیزی قوزو گلدی
آیْ صـــــــنم، ددهم	ننه‌م ســـــنه قوربان
آیْ صنم، جان صنم	منه سنه قوربان صنم

آغ قوش

قایناق: اینـتـئرنـئت

کوچۆرن: کاوس نصیری

بیری وار ایدی، بیری یوْخ ایدی، بیر پادئشاه وار ایدی بۆتۆن پادئشاهلاردان فرقلی اوْلاراق، بو پادئشاه اوْلدوقجا عادیل وْ آغئللئ پادئشاه ایدی. هامئ اوْنو چوْخ سئوْیردی، بیرجه وْزیردن باشقا. وْزیر گئجه- گۆندۆز یاتمایئب اوْنو نئجه اؤلدۆرمک، یئرینه نئجه کئچمک بارەده دۆشۆنۆردۆ. گۆنلرین بیر گۆنۆنده اوْ الآلتیئلارئ ایله بیرلیکده پادئشاها قصد ائلەدی وْ اوْنون یئرینه کئچدی. وْزیر پادئشاهئن نسلیندن بیر نفری ده ساغ بوراخمایاجاغئنا سوْز وئرمیشدی. بو مقصدله ده اوْز آدام‌لارئنا پادئشاهئن یئگانه اوْغلونو دا اؤلدۆرمەیی تاپشئردئ. پادئشاهئن آروادئ اوْغلونو دا گۆتۆرۆب قوللوقچولارلا یایلاغا گئتمیشدی، اری‌نین اؤلدۆرۆلدۆیۆندن بی‌خبر ایدی. وْزیرین آداملارئ اوْنون آلاچئغئنا هۆجوم ائدنده ایشین نه یئرده اوْلدوغونو آنلادئ، دئدی:

– بی‌ناموس‌لار، یعنی سیز اوْ قدەر قودورموسونوز کی، اوْز پادئشاهئئیزئن آروادئنا هۆجوم ائدیرسینیز؟

وْزیرین آداملارئ گۆلۆب دئدیلر:

– نه پادئشاه، نه زاد؟ سن آرتئق پادئشاه آروادئ دئییل‌سن، ارین چوْخدان اوْ دۆنیادادئر. ایندی گلمیشیک سنی ده، اوْغلونو دا اوْنون یانـئنا گؤندرک. پادئشاهئن آروادئ مسلەنی باشا دۆشدۆ، آنجاق یئنه ده قاچئب جانـئنئ قورتارماغا چالئشدئ. اوشاغئ دا گۆتۆرۆب، آلاچئقدان چئخئب قاچماغا اۆز قوْیدو. گلیب بیر سئلدئرئم قایانئن باشئنا چاتاندا گؤردۆ کی، بوردان اوْ یانا یوْل یوْخدور، اوْنسوز دا وْزیرین آداملارئ اوْنو اؤلدۆرجک‌لر. آنجاق کؤرپه اوْغلونون دۆشمن الینه کئچمەسی

اوْچوْن اوْنو سئلدئریم قاپادان آتدیٔ. خائین‌لار پادئشاهئن آروادئنئ اؤلدوْردوْلر، اوشاغئن اؤلموْش اوْلدوغونو ظن ائدیب دالئنجا دەرئه دوْشمەدیلر.

همین پادئشاهئن بیر قارداشیٔ واْر ایدی. وزیر نئچه دفه اوْنون اوْستوْنه آدام‌لارئنئ گؤندریب اؤلدوْرتمک ایستەمیشدیسه ده، بیر شئیٔ چئخمامئشدیٔ. پادئشاهئن قارداشیٔ باشئنا بیر دسته آدام یئغئب داغلارا چکیلمیشدی. بیر دفه اوْنون آداملارئن‌دان بیری دره‌ده‌کی آسلان یوواسیٔئن قارشیٔسئندا اوْیناپان بیر اوشاغا راست گلدی، اوشاغیٔ گؤتوْروْب پادئشاهئن قارداشیٔئن یانئنا آپاردیٔ. پادئشاهئن قارداشیٔ باخدیٔ کی، اوشاغئن بیله‌یینده بیر بازوبند واْر. بازوبندی اوْخویوب اوْنون اؤز قارداشیٔ اوْغلو اوْلدوغونو بیلدی. اوشاغیٔ گؤتوْروْب باغرئنا باسدیٔ، شیر سوْدوْ ایله بسلندییینه گؤره آدئنئ شیرزاد قویدو. واْخت کئچدی، وعده دوْلاندیٔ، شیرزاد گلدی اوْن بئش یاشئنا چاتدیٔ. بو واْختا قدەر اوْنون عمی‌سینین دسته‌سی بؤیؤیوْب قوْوّتلنمیش‌دی. بیر گوْن عمی‌سی شیرزادیٔ، اؤز ایکی اوْغلونو یانئنا چاغئرئب دئدی:

– اوْولادلارئم، آرتیق وزیردن قارداشئمئن و بوْتوْن نسل‌یمیزین قیصاسیٔنئ آلماق واْختیٔ یئتیشیب. یاراقلانئن، دؤیوْشه گئدیریک. اوْغلانلار ادبله تعظیم ائدیب، اوْنون دئدییی کیمی دؤیوْشه حاضیر وضعیئت آلدئلار. وزیرین شهرینه هوْجوم ائدیب، تاختیٔ اله کئچیردیلر، وزیری بوْتوْن شهر اهلی قارشیٔسئن‌دا ائعدام ائتدیلر. شیرزادئن عمی‌سی پادئشاه اوْلدو. شیرزادئن عمی‌سی اوْغلانلاریٔ آتالاریٔئن شیرزادا اوْلان محبتینه حسد آپارئردئلار. بونو حیس ائدن پادئشاه بیر گوْن بالالاریٔئن اوْچوْنوْ ده یانئنا چاغئرئب دئدی:

– من بیلیرم کی، سیز اوْچوْنوْز ده منی چوْخ ایسته‌یرسینیز. من ده سیزین اوْچوْنوْزوْ ده عئینی درجه‌ده چوْخ ایسته‌یرم. آمما ایچرینیزده ان ایگید اوْلانیٔ منیم ساغ الیم اوْلاجاق، بونا گؤره ده سیز گرک اؤز ایگیدلییی‌نیزی ثوْبوت ائده‌سینیز.

اوْغلانلار هامئسیٔ بیر آغیٔزدان سوآل وئردیلر:

– بونون اوْچوْن نه ائتمک لازئم‌دیر؟

پادئشاه دئدی:

– من بیر شرط کسیرم – کیم منیم آتیٔمیٔن آیاغیٔ دیمه‌دیٖیی یئردن، منیم گؤرمه‌دیٖییم، بیلمه‌دیٖییم بیر شئیی گتیریب گل‌سه، آرانـیٔزدا ان ایگیدی اوْدور.

پادیٔشاه- یٔن بؤیۆک اوْغلو باش ایٖیب سفره چیٔخماق اۆچۆن ایجازه ایسته‌دی. پادیٔشاه اوْنا یوْل خرجی وئریب، یوْلا سالدیٔ. اوْغلان ایکی آیْ گئجه – گۆندۆز یوْل گئتدی. بیر گۆن بؤیۆک اوْغلان باخدیٔ کی، آتیٔـنیٔن آیاغیٔن آلتیٖندا نه ایسه پاریٖلداییٖر. گؤتۆرۆب گؤردۆ کی، بو بؤیۆک بیر لعل‌دیر. اؤز- اؤزۆنه دۆشۆندۆ کی، اگر آتام بو یئرلردن کئچمیش اوْلسایدیٔ، یقین کی، بو لعلی گؤتۆرردی. اوْدور کی، داشیٔ گؤتۆرۆب گئری قاییٔتدیٔ. پادیٔشاه دبدبه ایله اوْغلونون پیشوازیٖنا چیٔخدیٔ. اوْغلان گتیردیٖیی لعلی خوْنچایا قوْیوب آتاسیٖنا تقدیم ائتدی. آتاسیٔ لعله باخیٖب دئدی:

– شهرین کناریٖندا ماغارادا منیم قیٔرخ اوْتاغیٖم وارْ. آپار بونو بیرینجی اوْتاغا قوْیْ.

اوْغلان گئدیب ماغاراداکیٔ بیرینجی اوْتاغیٔ آچاندا گؤردۆ کی، بو اوْتاق همین لعل‌لرله دوْلودور.

القرض، ایندی ده نؤوْبه گلدی اوْرتانجیٖل اوْغولا. اوْ دا آتاسیٔ ایله ساغوْللاشیٖب سفره چیٖخدیٔ، دۆز اۆچ آیْ یوْل گئدندن سوْنرا بیر مئشه‌یه راست گلدی. مئشه‌دکی آغاجلارین اۆستۆ قیٖزیٖل مئیوه‌لرله دوْلو ایدی. همین مئیوه‌لردن بیر هئیبه دوْلدوروب آتاسیٖنا گتیردی. آتاسیٔ اوْنون گتیردیٖیی مئیوه‌لره باخیٖب دئدی:

– آپار بو مئیوه‌لری ماغاراداکیٔ ایکینجی اوْتاغا قوْیْ.

اوْرتانجیٖل اوْغول ایکینجی اوْتاغیٔ آچاندا گؤردۆ کی، بو اوْتاق همین مئیوه‌لرله دوْلودور.

نؤوْبه چاتدیٔ شیرزادا. شیرزاد اداب- ارکانلا گلیب عمی‌سینین الینی اؤپۆب دئدی:

– عمی، ایجازه وئر، من سفره سنین آتـیٔنلا چیٔخیٖم.

پادیٔشاه راضیٔلیٖق وئردی. شیرزاد عمی‌سینین آتـیٔنیٔ مینیب یوْلا دۆشدۆ. آلتیٔ آیْ یوْل گئتدی، یئددینجی آیا دؤننده بیردن آت دایاندیٔ، دؤنۆب آرخایا باخدیٔ،

کیشنه‌دی. شیرزاد باشا دۆشدۆ کی، آت بوردان اوْیانا گئتمه‌ییب. باشلادیٛ یاواش–یاواش یوْلونو داوام ائتمه‌یه. بیر قده‌ر گئتمیشدی کی، گؤردۆ یئرده نه‌سه یانـیر. گؤتۆرۆب باخدیٛ کی، بو اوْز– اوْزۆنه یانان بیر چیراقدیر. چیراغین اوْستۆنه بو سؤزلر یازیلمیشدیٛ: «**آیٛ بو چیراغیٛ تاپان، ییٛر اوْزۆنده بو چیراقدان ایکی دنه‌دیر.**» شیرزاد فیکیرلشدی کی، بونون اوْ بیری تاییٛنیٛ دا تاپمامیش دوْنن دئییلم. توْققاسیٛنین آلتـیٛنیٛ برکیدیب یوْلا دۆشدۆ.

آز گئتدی، اوز گئتدی، گلیب بیر شهره چاتدیٛ. کاروانسارایا گلیب اوْزۆنه بیر اوْتاق کیره‌لدی. آخشام بونون منزیلینه بیر نفر ده گلدی. خورجونوندان بیر چیراق چیٛخاردیب یاندیردیٛ. شیرزاد باخدیٛ کی، ائله بو اوْنون تاپدیغیٛ چیراغین تاییٛدیر. شیرزاد قوْناقلا تانیش اوْلدو، اوْز احوالاتیٛنیٛ اوْنا دانیشیب دئدی:

– قارداش، گل سن اوْ چیراغیٛ وئر منه.

قوْناق دئدی:

– بوردان بیر آز آرالیٛدا دیولر یاشاییـرلار. اوْنلارین چوْخ گؤزل گؤیرچین‌لری وار. اگر همین گؤیرچین‌لردن بیر جوْتۆنۆ منه گتیرسن، چیراغیٛ سنه وئره‌رم.

شیرزاد راضیٛ اوْلدو. یوْلو اوْندان اوْیرندی، تئزدن آتـیٛنا مینیب یوْلا دۆزلدی. گئدیب همین یئـره چات ها چاتدا آرخادان سس ائشیتدی. دۆنۆب باخدیٛ کی، اوْنو چاغیران بیر آغ قوشدور. آغ قوش دئدی:

شیرزاد، اوْ آدام سنی اوْلۆمه گؤندریر. دیولر اوْ گؤیرچینلری آتالاریٛندان چوْخ ایسته‌ییرلر. سن گرک دیولری یوخویا وئرندن سوْنرا گؤیرچینلری گؤتۆرسن. آمما باخ ها، تاماه سنه گۆج ائلمه‌سین، بیر جوْتدن آرتـیٛق گؤتۆرمه.

شیرزاد قالا دیوارینیٛ آشیب ایچری، گؤیرچینلرین یانینا چاتدیٛ. گؤردۆ کی، بونلار ائله گؤزل گؤیرچینلردیر کی، ایکی گؤز ایسته‌ییر تاماشاسینا دورسون. الینی آتـیب بیر جوْتۆنۆ توتدو. نه قده‌ر ائله‌دی، آیاقلاریٛ دؤنمه‌دی، ائله ایکینجی جوْتۆ توتماق ایسته‌ییردی کی، قوشلار بونا بند ایمیش کیمی سس-سسه وئریب ائله هارایٛ سالدیلار کی، گل گؤرسن! دیولر اوْیانیب شیرزادیٛ توتدولار. شیرزاد احوالاتیٛ اوْنلارا دانیشدیٛ. اوْنلار دئدیلر:

– بیز سنه قوشلاردان بیر جوْتونوْ وئره‌ریک، آمما بو شرطله کی، بوراداان بیر آز آرائیدا یاشایان دیولرین باغینداکیٔ اوْزوْمدن بیر سبد بیزه گتیره‌سن. شیرزاد آتینیٔ مینیب یوْلا دوْشدوْ. بیر آز گئتمیشدی کی، همین دیولرین قصرینه چاتدیٔ. بو واخت یئنه آرخادان قوشون سسی‌نی ائشیتدی:

– شیرزاد، منیم مصلحتیمه قولاق آسمادئن، باشینیٔ بلایا سالدئن. بو دفه قولاقلارینیٔ آچ، یاخشیٔ- یاخشیٔ ائشیت. نباده ایکینجی سبدی گوْتوْرسن. شیرزاد یئنه دیولری یوخویا وئریب اوْنلارئن قصرینه گیردی. سوْروْنه- سوْروْنه اوْزوْم آنبارئنا گلدی. گوْردوْ کی، آنبار اوْزوْم سبدلری ایله دوْلودور. آغزیٔ سولاندیٔ، سبدین بیرینی قاباغئنا چکیب یئمه‌یه باشلادیٔ. سبد بوْشالان کیمی یئنه اوْزوْمله دوْلدو. شیرزاد سبدین بیرینی گوْتوْروْب چیٔخماق ایسته‌ینده، یئنه تاماه اوْنا گوْج گلدی. دئدی: « ائیٔ دیلی- قافیل، هئچ اینصافدیٔرمیٔ کی، بو اوْزوْمدن بیرجه سالخیٔم دا عمیمه آپارمایئیم»؟ بو فیکیرله الینی ایکینجی سبده اوزاداندا بوْتوْن سبدلر قیٔشقیٔرماغا باشلادیٔلار: « آیٔ آمان، قوْیمایئین، آنبارا اوْغرو گیریب». سس- کوْیه دیولر اوْیانیب گلدیلر. شیرزاد احوالاتیٔ اوْلدوغو کیمی اوْنلارا دانیٔشدیٔ.

دیولرین بوْیوْیوْ دئدی:

– بورالاردا بیر آغ دیوْ یاشاییٔر، اوْنون گوْزل بیر قیٔزیٔ وار. من او قیٔزیٔن دردیندن دلی- دیوانایئم. اگر گئدیب او قیٔزیٔ منه گتیرسن، سنه بیر سبد اوْزوْم وئره‌رم.

شیرزاد اوْنلاردان آیریٔلیب یئنه یوْلا دوْزلدی. آغ دیوْین قصرینه چاتاندا یئنه آرخادان قوشون سسینی ائشیتدی:

– ائیٔ تاماهکار اینسان، سن بو دفه اوْلوْمه گئدیرسن. منیم دئدیکلریمه یاخشیٔ- یاخشیٔ قولاق آس. آغ دیوْین قیٔزیٔ بو ساعات یئددی گوْنلوْک یوخویا گئدیب. یئددی گوْنلوْک یوخویا گئدنده او ساچلاریٔندان چارمیٔخا چکیلمیش اوْلور. سن گرک آغ دیوْین توْوله‌سینده‌کی کهر آتیٔ مینه‌سن، سوْنرا قیٔزیٔ یئریندن قالدیٔراسان. اگر قالدیٔرا بیلمه‌سن، داشا دوْنه‌جکسن. شیرزاد حصاریٔ آشیٔب توْوله‌نی تاپدیٔ. تولّانیٔب کهر آتیٔن بئلینه میندی، بیرباش آغ دیوْین قیٔزیٔ یاتدیٔغیٔ یئره سوْردو.

گؤردۆ کی، بو ائله گؤزل قیزدیر کی، یئمه، ایچمه، خط-ی خالئنا، گۆل جامالئنا تاماشا ائله. اییلدی، الینی سالدئ قیزئن بئلینه، نه قدەر گۆج وئردیسه، قیزئ قالدئرا بیلمەدی. قورشاغاجان داش اوْلدو. یئنه گۆج وئردی، قیزئ قالدئردئ اوْ ساعات داش اریدی. قیزئ آلدئ آتئن ترکینه، یوْلونا داوام ائلەدی. آرخادان جۆربەجۆر عجاییب سسلر ائشیدیلیردی، آمما شیرزاد چئوْریلیب باخمادئ. بیر آزدان قیز آییئلدئ، نه قدەر ائلەدیسه شیرزاد اوْنو بوراخمادئ، قیز ساکیتلشیب دایاندئ.

بیر آز بئلەجه گئتمیشدیلر کی، ائله توفان قوْپدو کی، گل گؤرسن. شیرزاد ایستەدی آتدان دۆشۆب دالدالانا. آمما بو واخت آغ قوش جایناغئندا قیئلئنجلا پئیدا اوْلدو. شیرزادئ آتدان دۆشمەیه قوْیمادئ. شیرزاد دۆز ایکی ساعاتا یاخئن اوْ قییامتده یوْل گئتدی. سوْنرا توفان یاتدئ. بیر آز گئتمیشدیلر کی، شیرزاد گؤردۆ چمنلیکده بئلینده قیزئل یهری اوْلان بیر آت اوْتلاییئر. شیرزاد ایستەدی یاخئنلاشئب آتئ توتا، آمما بو اثنادا آغ قوش یئنه ایلدئرئم کیمی شئغئییئب آتئ قوْوْدو. شیرزاد آغ قوشون بو حرکتلرینه هیرسلندیسه ده دینمەدی القرض، بو مینوال‌لا گلیب چاتدئلار اۆزۆمۆ اوْلان دیولرین قالاچاسئنا. آغ قوش شیرزادا دئدی:

– شیرزاد، من گؤرۆرم سنین بو قیزدان خوْشون گلیر، اوْنو دیولره وئرمک هئچ کیشیلیکدن دئییل.

شیرزاد سوْروشدو:

– بس نه ائدیم؟

– منی آپار، بو قیزئن یئرینه دیولره وئر، اۆزۆمۆ گؤتۆر، دالئسئ ایله ایشین یوْخدور.

آغ قوش بونو دئییب همین قیزئن جیلدینه دۆشدۆ. شیرزاد اوْنو آپارئب دیولره وئردی. قاییتدئ، قیزئ دا، اۆزۆم سبدینی ده گؤتۆرۆب یوْلا دۆشدۆ. بیر آز گئتمیشدی کی، گؤردۆ آغ قوش قاباغئندادئر. بو دفه ده اوْنو اۆزۆم یئرینه دیولره وئردی. گؤیرچینلری آلدئ، کاروانسارایا گلدی. بورادا چئراغئ اوْلان آداما آغ قوشو گؤیرچین عوضینه وئریب، چئراغئ آلدئ، عمیسینین ویلاییتینه طرف گئتمەیه باشلادئ. شهره چاتاندا بیر کیشی اوْنو سسلەییب دئدی:

هارادا قالمئش‌سئنئز، گلین چئخئن دا! باخدئ کی، بو دا آغ قوشدور. عمی‌سی شیرزادئن گلدیئی‌نی بیلدی، اوْنو طنطنه ایله پیشواز ائله‌دیلر. عمی‌سی اوْنون گتیردیک‌لرینه باخئب آلنئندان اوْپدوْ و دئدی:

– آفرین اوْغلوم، سن من دئیه‌نی تاپئب گتیردین.

شیرزادلا قیزا قیرخ گوْن، قیرخ گئجه توْیْ ائله‌دیلر. شیرزاد توْیْ گردیئینه گیرنده آغ قوش ایکی آیاغئنئ بیر باشماغا دیره‌دی کی، من ده سنین‌له گلیرم. شیرزاد چوْخ دئدی، آغ قوش آز ائشیتدی، نهایت، آغ قوش دئدی‌یئندن دؤنمه‌دی. سحر تئزدن شیرزاد عمی‌سی‌نین یانـئنا گلدی، گئجه‌کی احوالاتئ دانئشئب دئدی:

– عمی، من ایسته‌ییرم کی، سن آغ قوشو بو مملکت‌دن قوْواسان. عمیسی دئدی:

– نییه کی، آیْ بالا ؟ آخئ اوْ سنه چوْخ یاخشئلئقلار ائله‌ییب. بو صؤحبتی ائشیدن آغ قوش دئدی:

– شیرزاد، دیء گؤروْم من سنه نه پیسلیک ائله‌میشم؟ شیرزاد دئدی:

– منی توفاندا، قییامتده آتدان دوْشوْب، دالدالانماغا قوْیمادئن، قـئزئل یهرلی آتئ توتماق ایسته‌ییردیم، قوْیمادئن، بو گئجه ده کی، بئله.

آغ قوش دریندن بیر آه چکیب دئدی:

– توفاندا سنی اوْنا گوْره یئره دوْشمه‌یه قوْیمادئم کی، اوْ توفان قـئزئن آتاسئ ایدی، آتدان دوْشن کیمی سنی اوْلدوْرجک ایدی. نه قدەر کی، سن آتـئن اوْستوْنده‌یدین، اوْ سنه باتا بیلمیردی. بونو دئـییب اوْزوْنوْ قـئزا چئوْیردی، – دوْزدوْر، یا یوْخ؟

قـئز باشئ ایله «هه» جاواب‌ئ وئردی.

آغ قوش سوْزوْنه داوام ائله‌دی:

– اوْ قـئزئل یهرلی آت قـئزئن عمیسی ایدی، سن الینی اوْنا ووران کیمی یـئخئب آتدان یئره سالاجاق ایدی، دوْزدوْر؟

قـئز یئنه اوْنون دئدییئنی تصدیق‌لدی.

– بو گئجه اوْنا گؤره سنین اوْتاغئندا یاتدئم کی، قـئزئن قارداشئ آغ ایلان اوْلوب، سنی اؤلدوْرمه‌یه گلمیشدی. گئجه سن یوخودا اوْلاندا من اوْ ایلانئ اؤلدوْرموْشم، دوْزدوْر؟

قیز یئنه اوْنون دئدیئینی تصدیق‌لدی. آغ قوش ایری بیر ایلان جمدیئینی آتدئ اوْرتالـئغا. سوْنرا یئنه دریندن بیر آه چکیب دئدی:

– منیم آلنـئما یازئلمئشدئ کی، من گرک بیر آداما کؤمک ائدم.

اگر اوْ آدام مرد چئخسا، اوْنا گئدم، اگر نامرد چئخسا اؤلم. ایندی منیم واختـئم تامامدئ.

بونو دئییب آغ قوش دؤنوْب داش اوْلدو. هامئ پئشمان اوْلدو، آمما سوْنراکئ پئشمانچئلئق فایدا وئرماز. شیرزادئن نامردلیئی اوْنو داشا دؤندردی!

سوْن

تنبل احمد

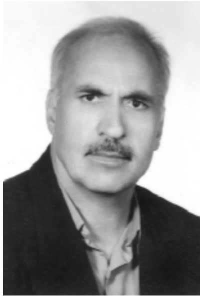

محمد حسین گؤنئیلی

سؤیلەیَن: فاطمەنساء ابوالحسنی رضا قیٔزیٔ

دوْغوم ایلی: ۱۳۰۷

دوْغوم یَئری: شبستر

سؤیلەدیئی ایل: ۱۳۴۴

اوْنا سؤیلەمیش آدام: -

سؤیلەدیئی ایل: -

ناغیٔلیٔن یازیٔلدیٔغیٔ ایل: ۱۳۶۸

بیرگۆن واٰر ایدی، بیرگۆن یوْخ ایدی، تانریٔدان باشقا کیمسه یوْخ ایدی. بیر آرواٰد، اوْنون دا بیر اوْغلو واٰر ایدی، بو اوْغلانا «تنبل احمد» دئیٔردیلر. اوْنا گؤره کی، اوْ هئچواٰخت تاقچادان یئره ائنمز ایدی. ننەسی اوْنون یئمەیینی، ایچمەیینی تاقچادا قاباغیٔنا قوْیاردیٔ؛ اوْ دا اوْرادا یئیٔردی، یاتاردیٔ. یازیٔق ننەسی اوْیاندا بویاندا ایشلە-مکدن، ائوْده جهره ایله ایپ اییرمکدن بئزیکسەیدی ده، اوْغلو نه تاقچادان آشاغیٔ گلمەیه، نه ده اوْنون الیندن توتماغا دۆشۆنمزدی. اوْنا گؤره بیرگۆن آناسیٔ اؤز-اؤزۆنه دئدی:

– آخیٔ بلکه بیرگۆن من اوْلمادیٔم، اؤلدۆم، ایتدیم، بس بو نئجه اوْلاجاقدیٔر؟! ائله گل بونو برکه قوْیٔ!

بونا گؤره ده اوْنون یئمەیینی، ایچمەیینی تاقچادا قاباغیٔنا قوْیماق عوْضینه، گتیریب، اوْتاغیٔن اوْرتاسیٔندا یئره قوْیوب ایشینه گئتدی. نئچه ساعاتدان سوْنرا ائوْه دؤندۆکده گؤردۆ کی، اوْغلان گلیب، چؤرکلری گؤتۆرۆب، تاقچایا آپاریٔب وْ هامیٔسیٔنیٔ اوْرادا یئییبدیر. آناسیٔ تنبل احمدین اؤز گۆجۆ ایله تاقچادان ائنه بیلمەیینی باشا دۆشدۆ وْ بونا گؤره ده صاباح چؤرکلری نه تاقچایا قوْیدو، نه ده اوْتاغیٔن اوْرتاسیٔنا، اوْنلاریٔ احمده گؤستریب، ائوْدن حیٔطه چیٔخارتدیٔ وْ حیٔطده یئره قوْیوب، اؤز ایشینه گئتدی. بئلەلیکله آنا اوْغلانیٔن حیٔطه چیٔخماسیٔنا سبب

اوْلدو. تاقچادان آجیٔندان اؤلمکده اوْلان اوْغلان، قارنیٔنیٔ یاسدان چیٔخارماق اوٚچوٚن، یئره ائنیب، حیٖطه گلدی وْ چؤرکلری یئییب، تاقچایا گئتدی. صاباح یئنه آناسیٔ بو ایشی گؤردوٚ وْ حیٖطده چؤرک یئمه‌یه دادانان احمد یئنه حیٖطه گلدی. بو دؤنه آناسیٔ اؤزوٚنوٚ یئتیریب، اوْغلانیٔ چکیب، کوٚچه قاپیسیٔندان کوٚچه‌یه بوراخدیٔ. هئچ یئری، هئچ کسی، حتّا گوٚن ایشیٔغیٔنیٔ گؤرمه‌ین اوْغلان، هوْیوخموش- هوْیوخموش بیر آز اوْیان- بوْیانا باخدیٔ، هر نه‌دن وْ هر کسدن اوٚرکوٚردوٚ، بونا گؤره ده اوٚرکوٚیه دوٚشموٚش حئیوْان کیمی اؤز قاپیلاریٔ قاباغیٔندان گؤتوٚروٚکله‌نیب، چؤللره قاچیٔب، آرادان چیٔخدیٔ. کنددن قیٔراقدا قاباغیٔنا توتدوغو یوْلو گئدرکن بیر کیشی گؤردوٚ. بو کیشی اوٚچ تولوق دوْشابیٔ ائششه‌یه چاتماق ایسته‌ییردی، بونا گؤره ده تنبل احمدی گؤرن کیمی سئوْینه- سئوْینه دئدی:

– ساغ اوْل اوْغلان، ائله آللاه سنی منه یئتیردی، گل بو یوٚکوٚ چاتاق، عؤمروٚنده یوٚک چاتماق گؤرمه‌ین اوْغلان، ایره‌لی گلیب، دوردو. کیشی تولوقلاردان بیرینی ائششه‌یین پالانیٔنیٔن یانیٔنا وْوروب اوْغلاندان ایسته‌دی کی، اوْنو ساخلاسیٔن، اؤزوٚ ده کئچیب، اوْ بیری توْلوغو اوْ یانا وْوروب، سوْنرا ایپله اوْنلاریٔ تئیرماشلاسیٔن. آمما اوْغلان اوْنو ساخلایا بیلمه‌دی، تولوق یئره دوٚشوٚب پارتلادیٔ وْ ایچینده‌کی دوْشاب یئره جالاندیٔ. بئله گؤرن دوْشابچیٔ ایننده‌کی توْلوغو یئره قوْیوب، ال آغاجیٔنیٔ قاپیٔب، اوْغلانیٔن اوٚستوٚنه جومدو. توٚستوٚنوٚ برک گؤرن احمد، دابانلارا یایْ قوْیوب قاچدیٔ. دوْشابچیٔ کیشی گؤردوٚکی، قوْوْالاسا دا، توتا بیلمه‌یه‌جکدیر، توتسا دا داها ایش- ایشدن کئچیب‌دیر، نه چتین‌لیکله چاتمالیٔدیٔسا، دوْشاب یوٚکوٚنوٚ چاتیٔب، اؤز کندینه ساریٔ احمدین دالیٔسیٔنجا یوْلا دوٚشدوٚ.

تنبل احمد ده قاچا- قاچا گلیب، دوْشابچیٔدان قاباق اوْنلاریٔن کندینه چاتمیٔشدیٔ. قیٔش گوٚنوٚنده ائوْدن ائشی‌یه چیٔخمایان تنبل احمدین ال- آیاغیٔ سوْیوقدان بویوخموشدو؛ بونا گؤره ده کوٚچه‌ده گئده- گئده بیر آروْادیٔ قاپیسیٔنیٔن قاباغیٔندا قار کوٚره‌مکده گؤروٚب دئدی:

– آیْ خانیم، من بیر قریب اوشاغام، هئچ یئریم یوْخدو. سوْیوقداندا ال- آیاغیم کئییشیبدی، منه بیر یئر وْئر، منی قوْناق ائله.

آرواد‌ین بونا رحمی گلیب دئدی:

– من تندیری ایندیجه یاندیریب، کۆرسۆنۆ ده قورموشام، گـل گئـدک، ائـوده قیزیش، دینجل.

اوْغلان ایچری کئچدی. نئجه دئیه‌رلر «کوْر نه ایستر؟ ایکی گؤز، بیـری ایـری، بیری دوْز» آمما تزه‌جه کۆرسۆیه تپیلمیشدی کی، قاپیٔ دؤیۆلدۆ آرواد قاپیٔنیٔ آچدیٔ. ایچری گلن آدام آرواد‌ین چوْخ یاخین قوْهوملاریٔندان ایدی. بیر آز ایکیسی دئـدیلر، گۆلدۆلر. احمد ده «تۆلکۆ صلواتا قولاق آسان کیمی» قولاق آسیردیٔ، آمما جیٔنقیٔرینیٔ چیٔخارتمیٔردیٔ. بیر آزادان سوْنرا یئنه قاپیٔ دؤیۆلدۆ. آرواد قاپیٔنیٔ آچماغا گئتدی. بللی ایدی کی، بو گلن آرواد‌ین اری ایدی. تصادۆفن کیشی ائوْینه گلن بو قوْناقدان هـئچ خوْشو گلمزدی، بونا گؤره ده اوْ، کیشی ائوْده اوْلمایاندا اوْنون ائوْینـه گلـردی. بونـا گؤره ده کیشی‌نین ائوْه گلمه‌سینی بیلن قوْناق، اؤزۆنۆ صاندیٔقخانایا وئـردی. آرواد دا ارینی قاشقاباقلیٔ گؤردۆکده، سوْرشدو:

– کیشی، نه اوْلوب، نییه توتولموشسان؟

کیشی دئدی:

– یوْلدا بیر آللاه آلمالیٔ اوشاغا راست گلدیم، اوْندان ایسته‌دیم یۆکۆ چاتماغـا، کؤمک ائله‌سین، آمما اوْ دوْشاب تولوغونو یئـره بوراخـدیٔ. دوْشـاب دا یئریلـه بیـر اوْلدو، حئییف کی، الیمه کئچمه‌دی، یوْخسا اؤلۆمۆنه قـده‌ر وۆراجاغیٔـدیٔم؛ قاچیٔـب، کنده گلدی. اوْ بو سؤزلری دئیه– دئیه ار– آرواد ایچری گیردیلر.

آرواد، اؤز– اؤزۆنه دئدی:

– اوْلمایا بو اوْغلان ایدی کی، اوْردا دوْشابیٔ تؤکۆب، بـوردا دا بیـزه قوْنـاق گلیب!

آمما سسی‌نی چیٔخارتمادیٔ. کیشی کئچیب کۆرسۆیه گیـردی، قیٔچیٔ کۆرسـۆ آلتیٔندا بیر زادا دیٔدی. اوْنا گؤره ده شۆبهه‌لنیب، یوْرقانیٔن اته‌ییٔنی قـوْوزادیٔ. کۆرسـۆ آلتیٔندا یئره سوواشمیٔش اوشاغیٔ گؤره‌رک آروادا دئدی:

– بو کیمدیر کۆرسۆ آلتیٔندا؟

آرواد قوْرخا– قوْرخا دئدی:

– بیر قریب اوشاقدئر، یـازئغئم گلـدی، دئـدیم گلیـب قئزئشـسئن، ایندیجـه چئخئب گئده‌جک.

کیشی اوْنو ائشی‌یه چکیب، دیققتله باخدئقدا، دوْشابئ تؤکن اوْغلان اوْلدوغونو بیلدی. وْ اوْزوْنوْ آروْادا توتوب دئدی:

– «ایلانئن زهله‌سی یارپیزدان گئدر، اوْ دا گلیب گؤزوْنوْن قاباغئندا بیتـر»، مـن بونو «گؤیده آختارئردئم، یئرده الیمه دوْشوْب»، دوْشابئ تـؤکن بـو ایـدی، ایندیجـه دده‌سینی یاندئرارام– دئیه، بیـر تپیـک زئخلادئقـدا، اوْغـلان قاچئـب صـاندئقخانایا سوْخولدو وْ دالئسئجا گلن کیشی‌یـه اوْرادا گئـدیب گیـزلنمیش قوْنـاغئ گؤسـتریب دئدی:

– آختاردئغئن آدام من دئییلم بو آدامدئر.

کیشی اوْیئناشا خیطابن:

نه آدامسان منیم ائوْیمده؟– دئیه، ال آتدئقدا، ایکیسی یاخالاشـدئلار. احمـدین الینه فوْرصت دوْشـوْب، آرادان چئخـدئ، آمـا کوْچـه‌یـه قاچمـاق عوْضـینه، داما دئرماشدئ، ایکی کیشی ده بیر– بیرینی تاپدایا– تاپدایا حیطه چئخدئلار. تنبل احمد گؤردوْ آز قالئر کی، بیر– بیرلرینی اؤلدوْره‌لر، اوْنا گؤره اوْیان– بو یانا باخئـب، بیـر کؤهنه پالان تاپئب، ساوْاشانلارئ آرالاماق اوْچوْن، پـالانئ اوْنلارئـن آراسئنا آتمـاق ایسته‌دی. پالانئ قوْوْزاییب اوْنلارئن آرسئنا چئرپانـدا قـوْلان دا احمـدین بوْغازئنـا کئچدی، بئله‌لیکله احمد ده پالانلا کیشی‌لرین اوْستوْنه دوْشدوْ.

تنبل احمدین قصدینی بیلمه‌یـن کیـشی‌لـر، بیـر– بیرینـدن ال چکیـب، اوْنـو «ماتاراغئن*» آلتئنا آتدئلار. نهایت داشدان قورتولوب، قایایا راست گلن تنبـل احمـد بیر جوْر اؤزوْنوْ اوْنلاردان قورتاردئ وْ یئنه ده قاچئب، داما چئخدئ، بیر آز داملاردا «سئوه‌لدی†». یاوْاش– یاوْاش آخشام اوْلدو، گوْن باتدئ، بیر یاندان قئش گئجه‌سـی، بیر یاندان قریب آدام، توتسالاردا اؤلوْموْنه وْوراجاقلار. بونا گؤره بیر آز اؤز– اؤزوْنه فیکیرلشدی. سوْنرا گئجه‌نی یاتماغا، داملاردا دلیک– دئشیک آختارماغا باشـلادئ.

---

* – ماتاراق= تئز– تئز ووْرماق.

† – سئوه‌لمک= وقت کئچیرمک اوْچون اوْیان بویانا دوْلانماق.

بیر آچیٖق باجانیٖ گؤردۆکده، قیٖچیٖنیٖ ایچری سوْخدو ۋ اوْرانیٖن ساماناٖیلا دوْلو بیر سامانلیٖق اوْلدوغونو بیلرک، ایچری دۆشدۆ ۋ یۆمشاق سامانلارین اۆستۆنده اوزاندیٖ. بیر آزدان سوْنرا گؤردو، بیر آرۏاد بیر فانار الینده ۋ بیر تزه پالاس قوْلتوغوندا سامانلیٖغا گیردی پالاسیٖ سامان اوْلمایان بیر بوجاقدا یئره سریب، بیر دوْلو سۆفرەنی کی، هر جۆر یئمەلی، ایچمەلی اوْندا ۋار ایدی، اوْنون اۆستۆنه آچدیٖ. بو زامان بیر کیشی ده ایچری گلدی ۋ سۆفرەنین باشیٖندا اوْتوردولار. شیرین- شیرین دانیٖشیٖغا ۋ بیر- بیرینه ازیلمەیه باشلادیٖلار. سؤز آراسیٖ آرۏاد کیشی‌یه اۆز توتاراق سوْروشدو:

- سن منی نه ۋاخت گؤرۆب سئۆدین؟

کیشی دئدی:

- فیلان توْیدا اوْینایاندا!

سوْنرا کیشی سوْروشدو:

- سن منی هاردا گؤرۆب بیەندین؟

آرۏاد جاۋاب ۋئردی:

- عاشورا گۆنۆ شاخسئیٖ گئدنده!

کیشی آرۏادا اۆز توتاراق:

- اوْ توْیدا اوْینادیٖغیٖن کیمی بیر اوْینایا بیلرسن؟

آرۏاد آیاغا قالخیٖب، اوْیناماغا باشلادیٖ، سوْنرا یئره اوْتوروب، کیشی‌یه دئدی:

- سن ده اوْ گۆندەکی کیمی دور بیر شاخسئیٖ گئت.

کیشی دوروب، یوْنجا- سامان قاتان شنەنی گؤتۆرۆب، سیلکەلەیەرک دئدی:

- شاخسئیٖ. . . ئیٖ. . . ئیٖ. . ئیٖ. . .

بو زامان سامانلارین اۆستۆنده اوزانان تنبل احمد اوْنا جاۋاب اوْلاراق قارانلیٖقدان سس‌لندی:

- ۋاخسئیٖ. . . ئیٖ. . . ئیٖ. . . ئیٖ. . .

اؤزلریندن باشقا بیر آدامئن بورادا اوْلماسئنئ باشا دۆشن کیشی ایله آروْاد، پالاسئ- پالاسا، فانارئ- فانارا، یئمک- ایچمه‌یی، یئمک ایچمه‌یه قوْیوب «آستا قاچان نامرددیر» - دئیه قاچدئلار.

تانرئ قوردون یئمه‌سینی یوواسئیئن قاباغئندا یئتیرن کیمی ، تنبل احمده یئمک یئتیردی. سامانلارئن اوْستۆندن آشاغئ گلدی. زئغلئ قارنئنئ یاسدان چئخارتدئ. قالان یئمکلری، قابئ، قاشئغئ، فانارئ، پالاسئ گؤتۆرۆب، اؤز ائوْلرینه گلدی و آناسئنا دئدی:

- ننه، آتالار دئمیشکن «دوْلانان آیاغا داش دیر» بو گۆن ائشی‌یه چئخماقلا، بونلار الیمه کئچدی و چؤرک قازانماق یوْلونو اؤیرندیم. بوندان بو یانانا اؤزۆم گئدیب ایشله‌یه‌جه‌یم. بئله ده ائله‌دی، بیر یوْللوق تنبللی‌یی آتئب، قاپئ، قوْنشولارئن اوشاقلارئ کیمی ایشله‌مه‌یه گئتدی.

یئدیلر، ایچدیلر، ایسته‌دیکلرینه چاتدئلار.

بائرام مراسیمی

زنجان- چیلاندار کندی

توْپلایان: رضا علی کریمی

اسکی زامانلاردا نوْوْروز بایْرامئندا ایکی هفته ایل آخیْر چرشنبه‌سیندن قاباق بیر دسته آدام سککیز، اوْن، اوْن بئش نفر کی، بونلاردان فقط بیر ایکی‌سی یاشلئ اوْلاردئ، قالان تامام جاوان آدام، اوْن یاشدان بؤیۆک اوْلاردئ. بو دسته کندی گزیب نوْوْروز بایْرامئنئن گلمه‌سی‌نی شئعر حالتی‌یْنن کند اهلینه اوْخویاردئلار. دسته هر گئجه بیر نفرین ائوْینده یا گۆندۆز کندین کۆچه‌لرینده اوْیون چئخاردئلار. دسته‌نین لاپ یاشلئ‌سئ کۆسه اوْلوب آغاجئ بوْینونون کۆکۆنه قوْیوب آرادا تۆلکۆ اوْیونو چئخاردئ. شئعری اوْخویوب قورتاراندان سوْنرا تۆلکۆ اوْلان کۆسه دسته‌نین آراسئندا اؤلردی. کؤسه هر کیمین ائوْینده یا ائوی‌نین قاپی‌سئندا اؤلسه ائوْ صاحیبی اوْنلارا اؤز گۆجۆ چاتان مثلن پول، خورما، یئمیش بعضی‌لری ده پامبئق وئره‌ردی.

سوْندا دئملی‌یم دسته تۆلکۆنۆ بو جۆر اوْخشایاردئلار کی، تۆلکۆ آرادا یاخشئ اوْیون چئخاردا.

تۆلکۆ گیره‌ر بوْز آلتئنا
سۆرمه چکر گؤز آلتئنا
اؤپۆش بیری یۆز آلتئنا
تۆلکۆ صفا گؤردۆم سنده
چوْخلو وفا گؤردۆم سنده

(بۆز : کؤهنه‌لمیش، گۆن وۆروب آغاران لیباس)

بو روۘایت ایکی جوۘردوۘر. ایکی‌سی‌نی ده بورادا یازیریق.
توۘلکوۘ کؤسه دسته‌سی آشاغیداکیٔ شئعری اوۘخویاردیلار:

بیرینجی روۘایت:

ناری ناری ناریککه
همدانیٔ باریککه
گلدی نوۘوروز بایرامیٔ
شاد ائـیله‌دی عالمی

بو آیدا ویز ویزه ائـیلر آریٔلار
چمنده باش وئره‌ر گوۘللر ساریٔلار
اوۘزوۘ شهلا گوۘزوۘ شهلا قاریٔلار
سیزین بو تازا بایرامیز موۘبارک
قبول عیللته احسن تبارک

هاوۘالار یاغدیٔ زمی‌لر دوۘلدو
تمامن باشلار پاپاقلیٔ اوۘلدو
نوۘوروز بایرامیٔ ایلده بیر یوۘلدو
....

ایکینجی روۘایت:

ناری ناری ناری گل
چمدانیٔ دوۘلو گل
گلدی نوۘوروز بایرامیٔ
شاد ائـیله‌دی عالمی

بو آیدا ویز ویزه ائـیلر آریٔلار
چمنده باش وئره‌ر گوۘللر ساریٔلار
اوۘزوۘ شهلا گوۘزوۘ شهلا قاریٔلار
سیزین بو تازا بایرامیز موۘبارک
موۘبارک باد موۘبارک باد موۘبارک

هاوۘالار یاغدیٔ زمی‌لر دوۘلدو
تمامن باشلار پاپاقلی اوۘلدو
نوۘوروز بایرامیٔ ایلده بیر یوۘلدو
سیزین بو تازا بایرامیز موۘبارک

.... مۆبارک باد مۆبارک باد مۆبارک

آچارئ گؤتۆر صاندئغا یـئتیر موختار بیر نامه یٛازدئ ایماما
.... اوْد یٛاندئرماغا سیز چیٛخیٛن داما
.... موختاردان قالئب بیزه نیشانه
.... سیزین بو تازا بایٛرامیٛز مۆبارک
مۆبارک باد مۆبارک باد مۆبارک

هۆرۆندۆ هوْ هۆرۆندۆ نؤکرلر تؤیٛلهده کؤک ائدر آتیٛ
یٛۆک دیبینه سۆرۆندۆ اوْنون بوْیٛنوندا وٛار قـیٛزیٛل ساعاتیٛ
آللاه بالان ساخلاسیٛن بیٛلر خانلار گتیرین بیزه خالاتیٛ
دور بیزی یٛوْلا سال ایندی آیـیٛز گۆنۆز ایلیز وٛختیز مۆبارک
مۆبارک باد مۆبارک باد مۆبارک

هۆرۆندۆ هوْ هۆرۆندۆ
یٛۆک دیبینه سۆرۆندۆ
آللاه بالان ساخلاسیٛن
دور بیزی یٛوْلا سال ایندی

زنجان لهجه‌سی* (۱)

مصطفی رزاقی

هر دیلده اوْچ قاتیٔ بیر– بیریندن آیئیرماق لازیم‌دیر: ادبی یازیٔ دیلی، عوْموم شیفاهی دیل وْ لهجه. ادبی یازیلیٔ دیل معمولن یازیٔدا ایشله‌نیر. دیلین تامام شکیلچی‌لری دییشمه‌دن هامیٔ سوْزلرین یانـیٔن‌دا سس آهنگینی ریعاییت ائتمک‌له ایشله‌نیر وْ سعیٔ اوْلونور هر کلمه آیریٔ یازیٔلسیٔن وْ اوْنون یانـیٔنداکیٔ کلمه‌نین اوْنون اوْستوْنده‌کی تأثیری اوْنون یازیٔلیٔشیٔندا دخالت ائتمه‌سین. عوْموم شیفاهی دیلده قایٔدا اوْزره بعضی کلمه‌لرین شکلی دییشیر. دئمه‌لی یازیٔلیٔ دیل دانـیٔشیٔق ضرورتینه اویغونلاشاراق کلمه‌لر تئز– تئز وْ بیر– بیری‌نین آردیٔنجا دئـییلیر وْ یومشانـیٔر. اوْنا گوْره اوْنا «عوْموم» شیفاهی دئـییریک کی، هامیٔ شهرلرده تقریبن عئـیٔنی‌دیر. دئمک هامیٔ شهرلرین لهجه‌سی‌دیر. لهجه هر شهرده ان اوْزل دیل حادیثه‌لرینه دئـییلیر. بو حادیثه‌لر عوْموم شیفاهی دیلدن فرقلی‌دیر. چوْخ خوْصوصییت‌لر عوْموم شیفاهی دیلین خوْصوصییتی‌دیر. اوْنا گوْره بو وْ یا باشقا شهرین آدیٔنا یازماق اوْلماز. مثلن سوْنو / ر/ ن/ حرفلری ایله بیتن کلمه‌لرده جمع شکیلچی‌سی‌نین «ل» حرفی اوْ حرفـلره چئوْریلیب قوْشا دئـییلیر: گوْنلر← گوْن‌نر. دفترلر← دفترره‌ر. بوندان باشقا عوْموم شیفاهی دیلده ائله خوْصوصییت‌لر ده وٓاردیر کی، ادبی یازیٔ دیلینه گلنده دییشیلیر. بونلاریٔ دا لهجه حئسابیٔنا قوْیا بیلمه‌ریک. بورادا ایلک نؤوْبه‌ده عوْموم شیفاهی دیلین اوْزل‌لیک‌لری یانـیٔندا زنجان لهجه‌سی وْ اوْندا اوْز وئرن اوْزل دیل حادیثه‌لرینه توْخونوروق.

میثال‌لاردا اوّل ادبی تلفوّظ، سوْنرا لهجه گله‌جک.

سس‌دن سوْنرا ایکی نؤقطه (:) سسین چکیلمه‌سی علامتی سئچیلیب.

عوْموم شیفاهی دیلده وْ زنجان لهجه‌سینده‌کی حادیثه‌لر:

* بو مقاله‌نی یازماقدا «آستارا توْرکجه لهجه وْ شیوه اوْزل‌لیک‌لری وْ یئرلی سوْزلری» – بهزاد بهزادی – ائل دیلی و ادبییاتیٔ – نؤمره ۱– ص ۵۱ – دن فایٔدالانمیٔشام.

سس‌لر

۱- ۱- زنجان لهجه‌سینده سس دۆشۆمۆ

اوْرادا← اوْردا اوْرادان← اوْردان اوْراداکیٔ ← اوْرداکیٔ

بورادا←بوردا بورادان← بوردان بوراداکیٔ← بورداکیٔ

سوْنرا ← سوْرا اوْنلار← اوْلار بونلار← بولار

چؤرتکه← چؤتکه گۆندۆز←گۆنۆز

کیشی‌لر ← کیش‌لر

۲- ۱- زنجان لهجه‌سینده بعضی فئعل‌لرین سوْن صامیتی دۆشۆر:

گل← گه باخ← با قوْیْ ← قوْ دور دا← دو دا

سؤزلرین سوْنوندا (ر) له باشلایان سس سالخیٔمیٔ گلنده (ر) دۆشۆر:

قوْرخما← قوْخما دؤرت ←دؤت

۳- ۱- بعضی ایسیم‌لرین سوْن سسی دۆشۆر وْ اوْنون یئـرینه اوْرتاداکیٔ صامیت اوزانـئیر:

دنه ← ده : ن (قوْ بیرده‌ن سنه سؤز دییْیم.)

گنه ده ← گه : ن ده (گه: ن ده سن گلدین؟)

۴- ۱- زنجان لهجه‌سینده (آ) یئـرینه (وْ) :

یاخئین← یوْخون

۵- ۱- زنجان لهجه‌سینده(ئـ) یئـرینه (ا/ه) :

گئن← گن ائن← ان گئنیش← گنیش ائندیرمک ← اندیرمک

۶- ۱- زنجان لهجه‌سینده (و) ← (یٔ)

وْورماق ← وئیرماق

۷- ۱- زنجان لهجه‌سینده سس دیـیشمه‌سی:

اوْلسون ← اوْسسون یاوْاشجا ← یاوْاچجا گئتسین ← گئسسین

دئیه‌ن‌مرم← دئـیه‌ل‌مرم (یاشلیٔ نسیل‌ده)

دئـییل← دؤیۆر- دؤیۆل- گۆیۆر

گرک (گئدک)← گؤرک (گئدک)

گؤرۆنۆر← گؤرۆکۆر

۸- ۱- زنجان لهجه‌سینده: (ئـ) ← (یـ)

دیء← دی – دیـیٔیرم   یٔیء← یٔی- یٔـیٔـیٔیرم

۹- ۱- زنجان لهجه‌سینده اینجه صاییتـلر یٔـئرینه قالـئین صاییت گلیر:

قوٌنچه ← قوْنچا نوٌقطه ← نوْقطه نوٌقصان ← نوْقصان

نوٌوْ ← نوْوْ(ع) نوٌوْحه ← نوْوْحه

موٌوْضو ← موْوْضو موٌوْقیء ← موْوْقیء(ع)

۱۰- ۱- زنجان لهجه‌سینده قالـئین صاییتـلر یٔـئرینه اینجه صاییت گلیر:

عاغـئیل ← عغیل

آرخ← ارخ باخت ← بخت تاخت← تخت تاختا← تخته حالقا←

حلقه قارا← قره قایٔـئش← قـیٔیش- قئـیٔیش قامئش ← قمیش

قایٔـئین← قـیٔین- قئـیٔین واٌخت ← وخت یٔون ← یٔۆن

۱۱- ۱- زنجان لهجه‌سینده (ۆ) یٔـئرینه (ؤ):

(sübh → söbh) صۆبح ← صؤبح

۱۲- ۱- زنجان لهجه‌سینده (آ) یٔـئرینه (ئـ): قاییٔچیٔ ← قئـیٔچی

قایٔـئش ← قئـیٔـیش قـایٔـئت← قـئـیٔیت

۱۳- ۱- زنجان لهجه‌سینده (ا/ه (ə)) سسی (ئـ) سسی ایله عوٌض‌لنیر:

چک ← چئک دیٔ ← دئیٔ دیٔش ← دئـیٔیش ایٔ ← ائیٔ

ایٔل ← ائـیٔیل

۱۴- ۱- ادبی دیلده آیٔرئلئقدا همیشه اوٌچوٌن (بیتیشیکده –چوٌن) عوٌموٌم شیفاهی دیلده اوٌلدوغو کیمی زنجان لهجه‌سینده صامیتدن سوٌنرا (ایچین اوٌچوٌن ائچئین اوچون)، صاییتدن سوٌنرا (یٔچین یٔچوٌن یٔچین یٔچون) اوٌلور.

اوچون	ائچئین	اوٌچوٌن	ایچین	

صامیت	ال اوْچوْن/ الیچین	گوْز اوْچوْن/ گوْزوْچوْن	قیْز اوْچوْن/ قیْزئچئین	اوْنون اوْچوْن/ اوْنونچون
صائیت	یئری اوْچوْن/ یئری‌یْچین	اوْزوْ اوْچوْن/ اوْزوْیْچوْن	قاپیْ اوْچوْن / قاپیْئچئین	قوْلو اوْچوْن/ قوْلویْچون

۱۵ -۱- عوْموم شیفاهی دیلده اوْلدوغو کیمی زنجان لهجه‌سینده ده: سوْد← سوْت اوْد← اوْت اودوزماق ← اوتوزماخ دوتماق← توتماخ اودقونماق ← اوتقونماخ اودماق← اوتماق یوْلماق ← یوْنماق

۱۶ -۱- زنجان لهجه‌سینده نئچه هئجالیْ سؤزلرین وْ ها بئله مصدرلرین سوْنوندا (ق) یـئرینه (خ) ایشله‌نیر: آچیْق← آچیْخ آرتـیْق ← آرتـیْخ اوْیْناماق← اوْیْناماخ

۱۷ -۱- زنجان لهجه‌سینده هئجانیْن یا سؤزوْن سوْنوندا گلن (ج) وْ (چ) تلفَوّظده (ژ) وْ (ش) کیمی نؤوْلشیر: وْیجدان← وْیژدان

	کلمه‌نین سوْنو	هئجانیْن سوْنو	هئجانیْن اوْلی
ج	آج ← آژ	آجلیْـق← آژلیْـق	آجیْمدان← آجیْندان
چ	ایچ ← ایش	ایچمیرم← ایشمیرم	ایچیرم ← ایچیرم

۱۸ -۱- عوْموم شیفاهی دیلده اوْلدوغو کیمی زنجان لهجه‌سینده ده (هـ) یـئرینه (یْ): داها← دایْ

۱۹ -۱- عوْموم شیفاهی دیلده اوْلدوغو کیمی زنجان لهجه‌سینده ده : (ق) یـئرینه (خ) : آقساماق؟← آخساماق دوْقسان؟← دوْخسان

۲۰ -۱- عوْموم شیفاهی دیلده اوْلدوغو کیمی زنجان لهجه‌سینده ده :

بیشیر← پیشیر بیچاق← پیچاق

۲۱ -۱- زنجان لهجه‌سینده: ئوْ ← وْیْ

چئوْیر← چؤیۆر- چؤندر سئوْمک← سؤیمک ائوْ← اوْیۆ دئوْ ← دؤیۆ

۲۲- ۱- عوْموم شیفاهی دیلده اوْلدوغو کیمی زنجان لهجه‌سینده ده هئجانین سوْنون دا (ساکین اوْلاندا) (ند)← (ت)

قند← قت فند← فت بند← بت کند← کت

مرند← مرت سرند← سرت سمند←سمت

۲۳- ۱- انگ حادیثه‌سی

زنجان لهجه‌سینده: هئجانئین سوْنوندا (نگ) سالخئیمئ (یٚ) صامیتینه چئوْریلیر. باشقا لهجه‌لرده بو سالخئیم (هـ) صامیتینه چئوْریلیر. باشقا لهجه‌لرده (تبریز) بو سالخئیم گویا اوَلجه (ک) صامیتینه سوْنرا قایدا اوْزره هئجانئین سوْنوندا گلن (ک) (هـ)- یه دؤنۆر. زنجان لهجه‌سینده (نگ) سالخئیمئ اوَلجه (ن) ـ ـه چئوْریلیر سوْنرا (ن) (یٚ)- یه چئوْریلیر. شایَد ائله بونا گؤره‌دیر کی، فئعل چکیمینده ده ایکینجی شخص تکده زنجانئین بعضی یئرلرینده (ابهر) فئعلین سوْنونداکئ (ن) (یٚ)-یه چئوْریلیر. گلیرسن←گلیرن←گلیریٚ آئیرسان← آئیران←آئیرایٚ.

یا گاهدان ایسمین یئیه‌لیک حالئندا ایکینجی شخص تکده یئنه سؤزۆن سوْنوندا گلن (ن) (یٚ)-یه چئوْریلیر. باشئن←باشئیٚ الین← الییٚ.

زنگ←زیٚ جنگ←جیٚ قشنگ←قشیٚ رنگ←ریٚ لنگ← لیٚ

بانگ←بایٚ

۲۴- ۱- زنجان لهجه‌سینده ایکی کلمه بیر- بیری‌نین یانئـندا گلنده بعضن بیر کلمه‌نین سسی او بیری کلمه‌نین اثرینده دیـیشیر.

بیر توْمن ← بوْر توْمن

توْمن کلمه‌سینده (وْ) سسی سبب اوْلوب (بیر) (بوْر) اوْلا.

اوْ جوْر← اوْ جور (جوْر← جور)

بو جوْر← بوجور (جوْر ← جور)

بو گوْن← بوْیوْن (بو ← بوْ گوْن← یـوْن)

گؤر نه ← گؤن نه

هارایا گئدیرسن← هارئیْدیرن (گئدیرسن ← ئیْدیرن)

۲۵- ۱- (ک) صامیتی (گ) صامیتینه چئوْریلیر:

کئچمک ← گئچمک کئچی ← گئچی

۲۶- ۱- زنجان لهجه‌سینده سس(صائیت، صامیت) آرتـئیمئ :

یْوموروق ← یْومموروق یْومشاق← یْوموشاخ هامئ ← هاممئ

۲۷- ۱- زنجان لهجه‌سینده بعضی کلمه‌لرده (ک- ش- س- گاهدان ز)

صامیتی قوْشالاشئیر:

ایکی ← ایککی یـئکه← یـئککه چکیرتکه← چککیرتکه

چکیج← چککوّج دیکینه← دیککینه

قاشئیق← قاششئیخ آشئیق← آششئیخ ایشئیق ← ائیششئیخ

دوْشک ← دوْششک

قـئیسا← قـئیسسا کیسه ← کیسسه

اوّزوّک ← اوّززوّک تازا ← تززه مزه ← مززه

قوْوْزاماق← قوْززاماق جئزار ← جیززر

۲۸- ۱- اسکی‌دن قالمئیش باشلانغئیجداکئ (هـ) سسی ساخلانمئیشدئیر:

اوّرکمک← هوّرکمک آسان← هاسات

۲۹- ۱- عوّموم شیفاهی دیلده اوْلدوغو کیمی زنجان لهجه‌سینده ده

اوْخشارلئیق وْ نهایْت بیلدیرن (کیمی) سوْزوْ (کیمین) دئیْیلیر.

من کیمی← منیم کیمین اوْرایا کیمی← اوْرا کیمین

۳۰- ۱- زنجانـئین بعضی یـئرلرینده: تائیماق ← ایتائیماق

۳۱- ۱- زنجان لهجه‌سینده بعضی کلمه‌لرین سوْنونا (ت) آرتـئیرئیلئیر:

موّرخص← میرخصت خاهیش← خاهیشت خوروش ←

خوروشت سین← سیند ظن← ظند فن← فند

۳۲- ۱- زنجان لهجه‌سینده (ئـ) صائیتیندن سوْنرا (یـ) صامیتی آرتـئیرئیلئیر:

ائشیک ← ائـیٔشیک بئشیک ← بئـیٔشیک بئش ← بئـیٔش

۳۳– ۱– سؤزۆن اولیٛنده (ایـ) سسی دۆشۆر: اییٔیرمی ← یٔیرمی

۳۴– ۱– زنجان لهجه‌سینده:

گؤسترمک ← گؤرستمک آقساماق؟ ← آخساماق اؤیٔرنمک ←
اؤرگنمک

آردیٔ واٛر

آذربایجان فولکلورو:
تشکّولو و تاریخی آنلامی(۱)

محرم قاسیملی- قوبوستان

آذربایجان خالقی‌نین یوز ایللر بویونجا یاراتدیغی شیفاهی سؤز ثروتی اونون میللی- معنوی کیملیئی، تاریخی- قومی حیات طرزی، فلسفی- هونری دوشونجه‌سی، شئعری تخیّول و تفکّور سیستئمی باره ده ییغجام معلومات داشییان ایلکین و اساس قایناقلاردان‌دیر. ژئنئتیک باشلانغیجینا و تاریخی- قومی منسوبیتینه گؤره عوموم‌تورک فولکلور ترکیبینه داخیل اولان آذربایجان فولکلورونون دیگر تورک سویلو طبیعی شیفاهی سؤز یارادیجیلیغی ایله اورتاق جهت‌لره مالیک اولماسی طبیعی گئرچک‌لیک‌دیر. تورک‌لوک داخیلینده میللی فرق‌لنمه گئدیشی‌نین گئتدی‌یی ائرکن و اورتا یوز ایللیک‌لره قده‌رکی تاریخی مرحله‌ده موشترک‌لیک داها قاباریق‌دیر. اسکی اوسطوره‌وی دونیا گؤروشون عئینی‌لی‌یی، قومی- مدنی سیستئمین یاشاییش و دوشونجه قانونا اویغونلوق‌لارینا اساس‌لانان معنوی بوتؤولویو تورک قوومونون مسکونلاشدیغی گنیش مکان داخیلینده واحید فولکلور حوزه‌سی‌نین تشکّول تاپماسینی شرط‌لندیرمیش‌دیر. ایلکین بدیعی تخیّول اؤرنک‌لری‌نین (مثلن، آلقیش- قارغیش، اووسون، دوعا، اوسطوره‌وی دئییم، ایبتیدایی امک نغمه‌لری، مووسوم- مراسیم سؤیلمه‌لری و س.) اکثر تورک خالق‌لاری‌نین فولکلوروندا اوخشار متن‌لر شکلینده تظاهور ائتمه‌سی اورتاق، واحید کئچمیشین، موشترک ایلکین‌لیئین عئیانی گؤستریجی‌سی‌دیر. موقاییسه گؤستریر کی، آذربایجان و تورک آتالار سؤزلری‌نین سکسن فاییزی اوست- اوسته دوشور. بو اویغونلوق دیگر قوهوم خالق‌لارلا (آنادولو تورکلری، اؤزبک، قاقاووز، قازاخ، تاتار، باشقیرد و ...)- دا تقریبن عئینی نیسبت‌ده‌دیر.

اوزاق شرقده، سیبیر- آلتایدا یاشایان تۆرک خالقلارینین (خاکاس، شور، تووا، یاکوت- ساکا و …) فولکلوروندا مۆشاهیده ائدیلن اۆسطورهوی آنالار اورتا آسییا، قافقاز و آنادولو تۆرکلرینده جۆزوی فرقله دئمک اولار کی، عئینیله تکرارلانیر. سیبیر- آلتایدا «ائزی» («آآج ائزی» - آغاج ایهسی- صاحیب روحو، «سو ائزی» - سویون حیمایهچی روحو)، اورتا آسییادا «اسی- ائسی» («اوزاک ائسی» - اوجاغین حیمایهچی روحو، «تاغ ائسی» - داغ روحو)، آذربایجان و آنادولودا «ایه» - «ییه» («ئو ایهسی» - ائو- یورد حیمایهچی روحو) آدلانان اۆسطورهوی آنالار تاریخی باخیمیندان هئچ ده تصادۆفن اۆست- اۆسته دۆشمۆر. سؤزۆ گئدن مکاندا بو قبیلدن اولان اورتاق، مۆشترک اۆسطورهوی آنالار (آل آروادی، قودو، سایا، کوسا، دئو، ایلان و …) اۆسطورهوی دۆشۆنجهنین آنا آخاریندا دایانیر.

شۆبههسیز کی، بۆتۆن بونلار باشلانغیج- اورتاق معنوی مکانی، خالق روحونو شرطلندیرن علامتلردیر. سونراکی تاریخی گئدیشاتدا تۆرک خالقلارینین مۆعیّن تۆپلولوقلارا (اوغوزلار، قیپچاقلار، بولقارلار، کارلوقلار و …) آیریلماسییلا فولکلوردا دا بیر سیرا آیرینتیلار اورتایا چیخماغا باشلامیشدیر. بو مرحلهدن ائعتیبارن چاغداش آنلامداکی آذربایجان فولکلورو اساس ائعتیباری ایله اوغوزلارا مخصوص شیفاهی یارادیجیلیغین ترکیبینده قرار تاپمیشدیر. آذربایجان تۆرکلرینین مسکون اولدوغو ایندیکی مکاندا اوغوزلاردان علاوه قیپچاق، بولقار و خزر کیمی جیددی اهمیّته مالیک تۆرک قاتلارینین دا معنوی ثروت - فولکلور یارادیجیلیغیندا مۆعیّن رولو اولموشدور.

اوغوزلارین سؤز صنتی، عنعنهدن گلن اورتاق فولکلور مدنیّتی ایله یاناشی، اساسن اوزانلارین یاراتدیقلاری باهادیرلیق داستانلاریندان — اوغوزنامهلردن (اونلارین ان مۆکمّل نۆمونهلریندن بیری «کیتاب- ی دده قورقود» دور) و آیری- آیری بویلارا - تایفالارا مخصوص شئعر بیچیملریندن (مثلن، بایات تایفاسینین بایاتیلاری، وارساق تایفاسینین وارساغیلاری، گرای تایفاسینین گرایلیلاری و …) ائلجه ده قوومون تاریخی حیات تجرۆبهسینی، ایچریسینده یاشادیغی حادیثهلری ایفاده ائدن چئشیدلی

شاعیرانه وْ حماسی متن‌لردن تشکیل اوْلونموش‌دور. بو قبیلدن اوْلان تاریخی- مدنی اؤزۆنه‌مخصوصلوق‌لار وْ یارادیجی‌لیق کئییّفیت‌لری اینتیقالی (= ترانسفوْرماتیوْ) وْ دیییشمه (= ائوْوْلیوْسیوْن) اینکیشاف نتیجه‌سینده تدریجن «آذربایجان فوْلکلوْرو» آنلاییشی‌نین اوْرتایا چیخماسینا ایمکان آچمیش‌دیر. ائرکن اوْرتا یۆز ایللیک‌لردن ائعتیبارن آذربایجانین تاریخی- جوْغرافی حۆدودلاری داخیلینده‌کی شیفاهی سؤز ثروْتی‌نین دیل- اۆسلوب، شئعری ایفاده و موْضو اؤزۆنه‌مخصوصلوق‌لاری‌نین یارانماسی دا فوْلکلوْرون میللی- قوْمی منسوبیّتی‌نین دقیق‌لشمه‌سینه اهمیّت‌لی درجه‌ده تأثیر گؤسترمیش‌دیر. بئله‌لیک‌له ده صیرف آذربایجانا مخصوص اوْلان «کوْر اوْغلو» حماسه‌سی، «قاچاق نبی»، «قاچاق کرم»، «دلی آلی»، «موْللا نور» کیمی باهادیرلیق حئکایت‌لری، محبت داستانلاری («قوربانی»، «عاباس- گۆلگز»، «خسته قاسیم»، «والئه- زرنیگار»، «اصلی- کرم»، «آشیق قریب»، «نوْوْروز- قنداب» وْ ...) یئرلی‌لیک (توْپوْنیمیک) سجییّه‌لی افسانه وْ تاریخی روایت‌لر، لطیفه‌لر، ائل سؤیلمه‌لری مئیدانا گلمیش‌دیر.

آذربایجان تۆرکلری تاریخن آتلی حیات طرزی کئچیردیک‌لرینه گؤره اوْنلارین یاراتدیق‌لاری ادبیّات تیپی داها چوْخ شیفاهی سجییّه کسب ائتمیش‌دیر. بو باخیمدان فوْلکلوْر اوزون بیر زامان عرضینده آذربایجان خالقی‌نین بدیعی تفکّورونون اساس وْ آپاریجی اؤزۆنۆ ایفاده‌سی اوْلموشدور. ایلکین- ایبتیدایی اۆسطوره‌وی شاعیرانه دۆشۆنجه وْ قاوْرایئش‌لاردان باشلاییب نهنگ حماسه- داستان یارادیجی‌لیغی کیمی کامیل بدیعی سیستئم مرتبه‌سینه چاتمیش ادبی- مدنی گئدیشاتین ایری میقیاس‌لی زامان حۆدودلاری بونون عیانی تصدیقی‌دیر.

البتّه، دۆنیا خالق‌لاری‌نین اکثرییّتین‌ده اوْلدوغو کیمی آذربایجان خالقی‌نین بدیعی تخیّۆل وْ تفکّۆر طرزی ده ایلکین- ایبتیدایی اۆسطوره‌وی ایشارتی‌لاردان تکان آلاراق تشکّۆل تاپماغا باشلامیش‌دیر. عۆمومی بیر گئدیش اوْلان ایلکین دۆنیا دویومونون اۆسطوره‌وی اینعیکاس شکلینده اوْرتایا چیخماسی طبیعی قانونا اویغونلوغا سؤیکه‌نیردی. ایبتیدایی تفکّۆر اطراف گئرچک‌لیین اصل ماهییّتی‌نی درک ائده بیلمک گۆجۆنده اوْلمادیغیندان قدیم اینسانین طبیعتده‌کی حادیثه وْ گئدیش‌لره قئیری- عادی

مۆناسیبتی یارانماغا باشلاییردیٛ. اوْ، گئرچکلیکده باش وئرن بۆتۆن حادیثه وْ گئدیش‌لرین آرخاسئندا گؤزه گؤرۆنمز قئیْر-ی عادی قۆوّه‌لر دایاندیٛغئنیٛ گۆمان ائله‌ییر، یاشاییٛشا تأثیر گؤسترن یاخشیٛ وْ پیس حادیثه‌لری همین قۆوّه‌لرین مرحمت، سئوْینج، کدر وْ قضبیله باغلاییردیٛ. گؤزه گؤرۆنمز قئیْر-ی عادی قۆوّه‌لرین قارشیٛسئندا اؤزۆنۆ گۆج‌سۆز وْ عاجیز حیس ائله‌ین، حیات وْ یاشاییٛشیٛنئین اوْنلاردان آسئلیٛ اوْلدوغو تصوّۆرۆنه گلن قدیم اینسان همین اۆسطوره‌وْی قۆوّه‌لری تخیّۆل گۆجۆیله جانلاندیریر، اوْنلارلا مۆناسیبت قورماغا چالئشیردیٛ. اینساندا اؤز تخیّۆلۆیله یاراتدیٛغیٛ روح‌لار عالمینه چوْخ بؤیۆک ماراق وار ایدی. اوْ همین روح‌لارلا علاقه‌لنمه‌یه، پیس حادیثه‌لرین قاباغئنیٛ آلماغا، گله‌جکدن خبر بیلمه‌یه وار گۆجۆیله جان آتئردیٛ. بئلجه اۆسطوره‌وْی اینام، سیما وْ روایت‌لر بدیعی تخیّۆل محصولو کیمی ایلکین- ایبتیدایی توْپلولوق‌لارئین - قبیله وْ تایفانئین معنوْی- روحانی حیاتئندا یئر آلیر، گله‌جک مراسیم فوْلکلوْرونون یارانماسیٛ اۆچۆن مۆنبیت زمین حاضئرلاییردیٛ.

اسکی چاغ‌لارا نیسبتن بو گۆن ایشلک‌لییی کسکین شکیلده آزالمئش اوْلان وْ یا اؤزۆنۆن فوْلکلوْر حیاتئنیٛ باشا چاتدیران اۆسطوره‌لر وْ اۆسطوره تمللی قدیمی اؤرنک‌لر (اوْوْسون‌لار، اۆسطوره‌وْی روایت‌لر، قودو، سایاچیٛ سئراسئندان اوْلان مراسیم‌لر وْ ...) قوْوْمون تاریخی دویوم، دۆشۆنجه وْ یاشام بیچیمی باره ده تایْسئز بیلگی‌لر وئریر. ایستیثناسئز شکیلده تۆرک اۆسطوره‌سی‌نین ترکیب حیصّه‌سی اوْلان آذربایجان اۆسطوره‌لرینده قدیم تۆرک اۆسطوره‌وْی دۆشۆنجه‌سی داشئنئر. ایستر دۆنیانئین یارانماسیٛ (= کوْسموقوْنیک میف‌لر)، ایستر قؤوْمۆنۆن منشأیی (= ئتنوْقوْنیک میف‌لر)، ایسترسه ده مؤوْسۆمی گئدیش‌لرله (= تقویم میف‌لری) باغلیٛ اوْلان اۆسطوره متن‌لری اوْرتاق تۆرک اۆسطوره‌سی اؤزۆلۆ اۆزرینده دایانئر. آذربایجان فوْلکلوْرونون بیر چوْخ قلیب‌لرینه مخصوص متن‌لرین سیما، خط-ی سئیْر وْ مؤوْضو قوروجولوغون‌دا دا اۆسطوره‌وْی تمل آنا قایناق کیمی چیٛخئش ائدیر. ناغئل‌لارئن، افسانه وْ روایت‌لرین، مؤوْسۆم- مراسیم نغمه‌لری‌نین، خالق اوْیون وْ تاماشالاری‌نئین منظره‌سی بونو آیدئین گؤستریر: گؤیرچین جیلدینه گیرمیش پری قئیزلار، سئحرلی دئولر، تیلیسیم‌لی داش،

کؤپه‌گیرن قارئ، قانادلئ دریا آتلارئ، قودونون یاغئش گتیرمه‌سی و یا گؤن چئخارتماسئ، کوْسانئن یازئن نیشانه‌سی اوْلماسئ و ....

ایبتیدائی بدیعی تخیّولؤن، ائله‌جه ده ایلکین شاعیرانه دؤشؤنجه‌نین تشکّول و تقدیمینده اجدادلارئمیزئن کئچیردیئی مراسیملر مؤهوم روْل اوْینامئش‌دئر. مدنیئتی بیر بؤتؤو اوْلاراق اؤزؤنده جمع‌لشدیرن ایبتیدائی مراسیملر (اوْیون- رقصلر، رمزی حرکتلر، جادوئی چاغئرئش‌لار، آلقئش- دوعالار و س.) ایبتیدائی بدیعی تفکّورؤ شکیل‌لندیره‌رک حرکته گتیرمیش و فوْلکلوْرون ایلک قات‌لارئندان بیری اوْلان مراسیم نغمه‌لرینی اوْرتایا چئخارمئشدئر. مراسیم فوْلکلوْرونون مؤوسوم- تقوْیم‌له باغلئ قانادئ داها درین قاتلاردان گلیر و قدیم اینسانئن طبیعت‌له، اطراف مؤحیطله قارشئ‌لئقلئ مؤناسیبت‌لرینی اصیل شکیلده اینعیکاس ائتدیریر. یئنی ایلین مؤعیّن چاغئنا باغلاناراق یئری دییشمز، ثابیت قالان مؤوسوم مراسیملری‌نین باشلئجا مقصدی طبیعته تأثیر ائتمک، کئچیریلن مراسیم و اوْخونان نغمه‌لر واسیطه‌سی ایله حیمایه‌چی روح‌لارئ مؤلاییم‌لشدیرمک، اوْنلاردان کؤمک، یاردئم ایسته‌مکدیر. خئدئر نبی، نوْوروز- یاز نغمه‌لری، کوْسا- کوْسا، قودو- قودو، سایاچئ و س. بو کیمی مراسیم فوْلکلوْرو اؤرنکلری یوز ایللر بوْیو خالقئمئزئن حیاتئندا مؤهوم یئر توتموش، اوْنون معنوی- روحانی دؤنیاسئنئ بیچیم‌لندیرمیشدیر. بو باخئمدان سؤزو گئدن اؤرنک‌لرین یاشئ اجدادلارئمئزئن روح- کؤنول دؤنیاسئ قدر قدیمدیر.

مراسیم فوْلکلوْرو خالقئن معیشت، گوْزران حیاتئ ایله ده باغلئدئر. دوْغوم، اؤلوْم، چئشیدلی سببلردن قورولان شادلئق یئغئناقلارئندا قوْوم اؤزؤنون دویغولارئنئ هم ده شاعیرانه(پوْئتیک) سؤزله ایفاده ائتمیشدیر. دؤنیایا گلن نیکبین اوْوقاتلئ مراسیمله قارشئلانمئش، دؤنیادان گئدن نیسگیل، کدر یؤکلو آغئلارلا یوْلا سالئنمئشدئر. اینسان دویغوسونون ایکی تضادلی طرفی اوْلان سئوینج و کدر معیشت مراسیملری‌نین باشلئجا ایستیقامتلندیریجیسی- قوروجوسو اوْلموشدور. بو مراسیملرده‌کی فوْلکلوْر اؤرنکلری ده (توْی- دؤیؤن ماهنئ‌لارئ، شادلئق چال- چاغئرلارئ، ائله‌جه ده یاس نغمه‌لری، آغئلار) اینسانئن سؤزؤن جادوئی گؤجؤنه اینامئنئ ایفاده ائدیر: اسکی تصوّوره گؤره بو نغمه

بد، شر قوّه‌لری قوْوب اوزاقلاشدیرماغا، اینسانیٔ یاخشیٔ، خئیرخاه روحلاریٔن حیمایه‌سینده ساخلاماغا قادیردیر. گؤروْندوٚیوٚ کیمی، مراسیم فوْلکلوْرو معنویٚ- تاریخی حیاتیٔن هم اوْسطوره‌ویٚ- شاعیرانه، هم ده فلسفی- بدیعی جهتلری‌نی مجموعه شکلینده چئوْره‌له‌میشدیر.

اسکی اوْسطوره‌ویٚ دوْنیاگؤروْش وٚ ایلکین بدیعی تخیّول تکانلاریٔ ناغیل‌لاریٔن تشکّول وٚ یارانیٔشیٔنا دا اهمیّتلی تأثیر گؤسترمیشدیر. آذربایجان ناغیللاریٔنیٔن قورقو- معنا منظره‌سی بو متن‌لرده بیر طرفدن قدیم تورک اوْسطوره‌ویٚ دوْنیاباخیٔشیٔنیٔن داشیٔندیٔغیٔندان خبر وئریر، دیگر طرفدن ده عنعنه‌ویٚ شرق مؤوْضولاریٔنیٔن، بین الخالق سجییّه‌لی سیّار- گزرگی خط‌ی سئیژلرین عکس اوْلوندوغونو ایفاده ائدیر. سئحیرلی وٚ رمزی ناغیل‌لاردا تورک اوْسطوره‌ویٚ قاتیٔ (قانادلیٔ آت، سحرلی سو، داغ، ایلان، ...) بیٔن الخالق سجییّه‌لی خط‌ی سئیژلرله قایناییٔب قوْوْشموشدور. «ملیک محمد» ناغیللار سیلسیله‌سینده، ائله‌جه ده «تاپدیٔق»، «رئیحان»، «کل حسن»، «قیٔرخ قیٔز»، «گؤیچک فاطما» وٚ باشقا بو قبیلدن اوْلان ناغیللاردا سؤزوٚ گئدن قوْوْشما قابارییٔق شکیلده گؤروْنمکده‌دیر. بو ناغیللاراکیٔ بیر چوْخ سیمالاریٔن (کوْپه گیرن قاریٔ، کیچیک قارداش، یئتیم قیٔز وٚ س.) دوْنیا ناغیل تجروٚبه‌سینده یاخیٔن قارشیٔلیٔغیٔنیٔن مؤوْجودلوغو (بابا یاقا، زولوشکا وٚ س.) عوْمومی قاتدان ایره‌لی گلن قدیم علامت‌لردیر. داها چوْخ عنعنه‌ویٚ شرق مؤوضولاریٔنیٔ احاطه ائدن معیشت ناغیللاریٔندا اوْرتا چاغ ایجتیماعی-بدیعی موٚحیط وٚ موٚناسیبت‌لری اؤز ایفاده‌سینی تاپمیٔشدیر. بؤیوٚک اکثرییّت‌له مرکزینده شاه عابباس سیماسیٔ دایانان معیشت ناغیٔلاریٔندا اوْرتا عصر شرق جمعییّتین‌ده اینسانیٔن حاق- عدالت آختاریٔشیٔ، خئیرخاهلیٔق، موٚدریک‌لیک، اوزاق‌گؤرن‌لیک، تدبیرلی‌لیک کیمی یوٚکسک معنویٚ کئییّفیت‌لرین تبلیغ وٚ تلقینی موٚهوٚم یئر توتور. معنویٚ دیٔرلرین ناغیل قورغوسونا یئرلشدیریلمه‌سینده ایسلام سمبول‌لاریٔندان (آغ لیباسلیٔ، آغ ساققالیٔ نورانی بابا درویش سیماسیٔ) ایستیفاده‌یه ده خوْصوصی دیقّت یئتیریلمیشدیر.

طبیعتده باش وئرن حادیثه و گئدیش‌لرین سیمالیٔ شکیلده معنالاندیرئیلماسیٔ جهدی فوْلکلوْر تخیّۆلۆنۆ افسانه قلیبی‌نین یارادئیلماسیٔ ایستیقامتینه ده یؤنلتمیشدیر. اؤز قئیر–ی عادی‌لیێی ایله سئچیلن طبیعی وارلیٔق‌لارئین (داغ، قایا، چای، بولاق، قوش، اوْت و س.) نئجه عمله گلمه‌سی، یارانماسیٔ باره‌ده قدیم اینسان خیالی سبب‌لر اویدورموشدور. بو سبب اینسانئین ایراده‌سیندن آسئلیٔ اوْلمایان، طبیعتدن اۆستۆن قوّه‌لرین مۆداخیله‌سی نتیجه‌سینده باش وئرن حادیثه‌دیر. فوْلکلوْر تفکّۆرۆ همین قئیر–ی عادی حادیثه‌لرله آغریٔ داغیٔنئین، گلین قایاسیٔنئین، حاجیٔ قایانئین، آراز چاییٔنئین، گؤی گؤلۆن، مارال بولاغیٔئین، شاناپیپیک قوشونون، ساریٔ بۆلبۆلۆن یارانما سببینی آچماغا چالئیشمئیش، بئله‌لیکله ده سؤزۆ گئدن تخیّۆل محصولو– افسانه شکلینده اوْرتایا چیٔخیٔب بدیعی متنه چئوریلمیشدیر.

فوْلکلوْر یارادیٔجیٔلیٔغیٔ گئدشینده حماسی عنعنه‌نین تشکّۆل و ایره‌لی‌له‌ییشی بیر خئیلی درجه‌ده قوْوْمون تاریخ بوْیونجا یاشادیٔغیٔ حادیثه و احوالات‌لارئین روایت‌لشه بیلمه ایمکانئینا باغلیٔدیٔر. قوْوْم بیر قایدا اوْلاراق اؤز تاریخی حیاتیٔنئین عیبرت‌وئریجی احوالات‌لارئینیٔ و یا طالئع یۆکلۆ حادیثه‌لرینی یادداش دؤوْرییّه‌سینه داخیل ائده‌رک نسیلدن– نسیله، یۆز ایلدن– یۆز ایله اؤتۆرمۆشدۆر. هر نؤوْبتی نسیل دییشمه‌سی یادداش اؤتۆرۆلمه‌سینه یئنی علاوه‌لر، یاخود قئیرئیلمالار– اونودولمالار گتیردی‌یینده‌ن زامانئین کئچمیشدن اوزاقلاشان اۆفۆق‌لری ایچریسینده حادیثه و احوالاتلارئین ایلکین منظره‌سینی عکس ائتدیرن مؤوْضولار چئشیدلی دییشیک‌لیک‌لره اوغرامئیش و روایت شکلینی آلمئیشدیٔر. فوْلکلوْر تخیّۆلۆنۆن مۆختلیف دؤنم‌لرده‌کی فعال مۆداخیله‌سی اکثر روایت‌لری چوْخ‌روایت‌لی متن‌لر حالئینا گتیرمیشدیر. فوْلکلوْرلاشمانئین، خۆصوصن ده روایت‌لشمه‌نین درجه‌سیندن آسئلیٔ اوْلمایاراق آذربایجان روایت‌لری حماسی یادداشلا برابر هم ده تاریخی– قوْوْمی یادداشئین داشئیئیجیٔلارئیدئیر. تاریخی شخصییت و آبیده‌لر، یئر– یورد آدلاریٔ حاققئینداکیٔ روایت‌لر خالقئین فوْلکلوْرا حک ائتدیێی یادداش مؤهۆرۆدۆر. دده قوْرقود، قازان خان، بابک، شاه ایسماعیل ختایی، کوْر اوْغلو، قاچاق نبی، قاچاق کرم کیمی قۆدرت‌لی تاریخی شخصییّت‌لریمیز، ارک قالاسیٔ، نارئین قالا،

چیراق قالا، قیز قالاسی، خودآفرین کؤرپوسو سیراسیندان اولان آبیده‌لریمیز، دربند، اوردوباد، گنجه، اردبیل و باشقا بو قبیلدن اولان یئر- یوردلاریمیز باره‌ده یارادیلمیش روایتلر آذربایجان خالقی‌نین زنگین و شرفلی کئچمیشیندن سوراق گتیریر.

آردی وار

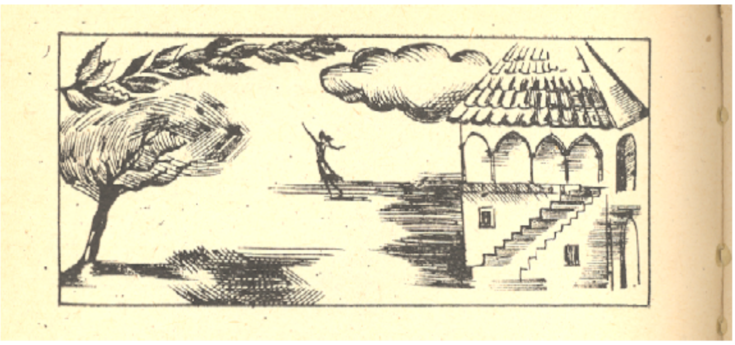

آذربایجان رقص‌لری(۱۲)

کمال حسن‌اوْو

پیام سرابلی

۱۲- وْصف-ی حال

آذربایجان خالقیندا یازین گلیشی، طبیعتین جانلانماسی یئنی حیاتلا باغلیدیر. «وْصف-ی حال»-ی آنجاق قیزلار ایفا ائدیرلر. بو مراسیم قیزلارین گله‌جک طالع‌لرینی موعیّن ائتمک، گله‌جه‌یی قاباقجادان جانلاندیرماق اوچون «فالا باخماقدان» بحث ائدیر.

بو جوْر فالا باخماق دونیانین بیر چوْخ خالقلاریندا وار. مثلن روس قیزلاریننین «فال دوعاسی» دیگر خالقلارینین ایسه هورمه و گول چلنگی‌نی سویا آتما مراسیم‌لرینی قئید ائتمک اوْلار.

آذربایجان قیزلاریننین «فالا باخماق» مراسیمی بئله کئچیر:

حدد-ی بولوغا چاتمیش قیزلار بیر ائوه ییغیشیرلار. اوْتاغین اوْرتاسینا ایچینده سو اوْلان بیر قاب قوْیولور. قابین ایچینه هره بیر شئی آتیر. بیری اوزوک، دیگری سیرغا و ... قابی قیرمیزی یایلیقلا اؤرتورلر. قیزلاردان بیری بایاتی اوْخویور گله‌جک آداخلی‌لار حاققیندا اوستو اؤرتولو ایشاره‌لر ائدیر. کیمه عایددیر هله بیلینمیر. بایاتی اوْخویان قیز هئچ کسه باخمادان قابدان بیر اشیا چیخاریب، کیمه منسوب اوْلدوغونو سوْروشور. اشیانین صاحیبی اؤزونو تقدیم ائدیر.

بئله‌لیکله گویا بو بایاتی اوْنلارین گله‌جک طالعیندن خبر وئریر. البتّه بو زارافات‌واری اوْیوندور. اوْیون شن بایاتی‌لار و خالق ماهنی‌لاری ایله موشاییعت اوْلونور. چوْخ زامان بو ماهنینی ایشتیراکچی‌لارین هامیسی بیرلیکده اوْخویورلار.

رقص‌لر واجیب‌دیر بونا گؤره بو جۆر اویونلار خالق آراسیئندا بؤیۆک مۆوفّقیّت قازانمیئشدیئر.

وصف-ی حال اویونونون تصویری فلسفه عئلم‌لری نامزدی قوربان بایرام اوْن تئلویزیوْن سئناریوْسو اساسیئندا قورولموشدور.

صحنه‌ده ایکی قیئز قوْنشو قیئزلاریئن گلیشینی گؤزله‌ییرلرمیش کیمی اوْتاق‌لاریئن ییئر-ییئغیئشیئنیٔ قورتاریئرلار.

گۆله-گۆله و زارافات ائده-ائده بیر-بیر، ایکی-ایکی قیئزلار داخیل اوْلور. گؤرۆشۆرلر و قیئزلار اوْنلاریٔ سئوْینجک قارشیئلاییئب یئر به یئر ائدیرلر.

قیئزلاردان کیمسه «وصف-ی حال» اوْیناماغیٔ تکلیف ائدیر هامیٔ سئوْینجیله راضیئلاشیئر. ائوْ قیئزلاریئندان بیری سئودا چلله‌یی گتیره‌رک برکدن و طنطنه‌لی شکیلده «خالا باجیٔ» اوْخویور هامیٔ آغیئز آغیئزا وئره‌رک سئودایا قوْشولور و اوْتاقدا دؤوْره وورورلار.

سئودا چلله‌یی اوْتاغیئن اوْرتاسیئنا قوْیاراق دئییر: آیٔ قیئزلار جئهیز چلله‌یی‌دیر مۆبارک دئیین! هامیٔ مۆبارک - مۆبارک دئییر.

ائوْین ایکینجی قیئزیٔ طاهیره رقص ائده-ائده بیر سهنگ سو گتیریب چلله‌یه تؤکۆر. سئودا ایسه چلله‌یی قیئرمیئزیٔ یایلاقلا اؤرتۆر. بۆتۆن بو حرکت‌لر گۆلۆشله، آتماجالارلا «خالاباجیٔ» اوْخویا-اوْخویا مۆشایعت ائدیلیر.

ماهنیٔ اوْخونان زامان هامیٔ یاریئم دایره حالیئندا چلله‌یین دؤوْره‌سینه ییئغیئلیئر. مۆلاییم قیئزلارا مۆراجیعت ائدیر (ماهنیٔسیئز):

هره بیر نیشان وئرسین
باختیٔ اوْزۆنه گۆلسۆن

قیئزلار بیر بیر هره‌سی چلله‌یین ایچینه نه ایسه آتیئرلار، بیری اوْزۆک، بیری سیئرغا اللرینه کئچن نه وارسا آتا-آتا هره بیر سؤز دئییر. زارافات ائدیرلر. قیئزلاردان

بیری اوْیونو باشلاماغیٔ تکلیف ائدیر. بیر- بیرینین آردیٔنجا ایکی سیٔرایا دوٚزوٚلوٚرلر وْ سوٚروٚشکن آددیٔملارلا یئرلرینی دیٖیشیرلر.

هامیٔ ال چالا- چالا بیرلیکده «یالـلهم» اوْخویور. قیٔزلاردان بیری مثلن داوام ائتدیریر «یالـلهم» هالاییٔنیٔن مئلوْدیاسیٔ:

یالـلهم، بو گلن اوٚزه گلی

یالـلهم، هوٚندوٚردن دوٚزه گلی

یالـلهم، عمی‌مین چیچک اوْغلو

یالـلهم، دوٚزلردن بیزه گلی

قوْنشو قیٔزلاردان بیری، آیْ بنیز، اوْخوماغا باشلاییٔر:

هالایْ چکن دوٚزوٚلسوٚن

هامیٔ: عمیم اوْغلو.

بونو دئیٖه‌رک قیٔزلار اوٚز به اوٚز ایکی سیٔرایا دوٚزوٚلوٚرلر:

آیْ بنیز: خومار گوٚزلر سوٚزوٚلسوٚن

هامیٔ: عمیم اوْغلو.

آیْ بنیز: هر کس هالایْ دئمه‌سه

هامیٔ: عمیم اوْغلو

آیْ بنیز: الی یاردان اوٚزوٚلسوٚن

هامیٔ: عمیم اوْغلو

هر سطیری بیر موسیقی گلمه‌سیله اوْخویور. بیرینجی سطری وْ ناقارات اوْخونارکن بیرینجی دسته ال چالا-چالا ساده آددیٔملارلا ۶ آددیٔم قاباغا گئدیرلر- ایکینجی دسته گئری‌یه قاییٔدار. ایکینجی دسته ایسه یئرینده‌جه دایانیٔب ال چالیٔر وْ بیرینجی دسته ایله بیرلیکده «عمیم اوْغلو» دئیٖیرلر. ایکینجی دسته‌نین قیٔزلاریٔ همین

حرکتلری اوْچوْنجوْ دؤردوْنجوْ سطیرلری اوْخویاْن زامان ایفا ائدیرلر ایکینجی قیـز موْلاییم داواْم ائدیر. اوْ «گل یاْریـم» خالق ماهنیٔسیٔـنیٔـن آهنگی اساسیٔـندا اوْخویور.

قیٔـزیٔـل اوْزوْک لاخلادیٔ
وئردیم آنام ساخلادیٔ
آناما قوربان اوْلوم
منی تئز آداخلادیٔ

هامیٔ بیرلیکده ماهنیٔـنیٔ:

یاْلـلـه‌م، هالایٔ دؤندر بئله

آخیٔـریٔـنجیٔ سطرینی اوْخویاْراق چلله‌یین اطرافیٔـنا ییٔـغیٔـلیٔـرلار.

آتماجالار گوْلوْشلر قیٔـزلاردان بیری چلله‌یین ایچینه آتیٔـلمیٔـش اشیاْلاردان بیرینی چیٔـخاریٔـب سوْروشور: بو کیمین؟ قیٔـشقیٔـریٔـشاراق دئییرلر: تئللی‌نین. تئللی گلیب اوْز اشیاْسیٔـنیٔ آپاریٔـر.

سوْن

اۆچ ساققاللیٔ کۆسسه

رضاعلی کریمی

ناغئیل دئیٚه‌ن : حسین کریمی زنجان- چیلاندار کندی -۴۰ ئیاشلیٔ- ساوۏاد: قوران اوْخوماق

ثبت ائدن : رضاعلی کریمی

ئیئر: زنجان- چیلاندار کندی

تاریخ: ۲۴/ ۹/ ۱۳۸۵

بیری وۏار ایدی بیری ئیوْخ ایدی. آللاهدان ساوۏایٔ کیمسه ئیوْخ ایدی. بیر کیشی‌نین اۆچ اوْغلو ملیک احمد، ملیک محمد، ملیک جمشید آدئیندا وْ اۆچ قیئزیٔ وۏار ایدی کی، اوْنلاریٔ دئوْزادلارا اره وْئرمیشدی. بیر گۆن کیشی اوْغلانلارئینا دئدی من اؤلنده منی میندیرین دوْه‌ئیه هر ئیاندا دوْه سیدیک آتسا منی اوْردا قوئیلائیئن. بیر ده اۆچ گئجه بؤئیۆکدن کیچیئیه منیم قبریمه نیگهبانلئیق وْئرین. بیر مۆددت کئچدی کیشی دۆنئیادان گئتدی بونو اؤزۆ دئیئن کیمی دوْه‌ئیه میندیردیلر بیر مۆددت ئیوْل گئتدیلر بیر ئیئرده دوْه سیدیک آتدیٔ کیشی‌نی دوْه‌دن اندیریب اوْردا قوئیلادئیلار. گئجه اوْلدو اوّل ملیک احمد نیگهبان قالدیٔ آما ئیاریٔ گئجه ئیوخولادیٔ. ملیک جمشید گلدی گؤردۆ ملیک احمد ئیاتیب آما بیر دنه آغ دئوْ گلیر. دئوْ گلدی چاتدیٔ. ملیک جمشیده دئدی: آیٔ آدام‌زاد سیز آتائیزیٔ نیئیه گتیریبسیز منیم ئیوردومدا قوئیلائیبسئیز؟

ملیک جمشید دئدی: دایٔ قانشارا گلمه وْورارام اؤلرسن.

دئوْ سؤزه باخمادیٔ گلدی. ملیک جمشید قیئلئینج ایله وْوردو دئوْ اؤلدۆ. دئوْئین لیباسلارئین چیٔخارتدیٔ آتیٔن مینیب گتیردی بیر آئیریٔ ئیئرده گیزلتدی. اوْندان سوْنراکیٔ گئجه ملیک محمدین نؤوْبه‌سی ایدی نیگهبانلئیق وْئرسین. گئتدی قبرین ئیانئینا گئجه ملیک جمشید گئتدی گؤردۆ ملیک محمد ئیاتیب بیر دنه قارا دئوْ گلیر. دئوْ گلدی چاتدیٔ ملک جمشیده. ملیک جمشید دئدی دایٔ قانشارا گلمه وْورارام اؤلرسن دئوْ باخمادیٔ گلدی. ملیک جمشید وْوردو بو دئوْ ده اؤلدۆ.

لیباسلارین چیخارتدیٔ آتین مینیب گتیردی همن‌کی یئرده گیزلتـدی. آخیـر گئجـه اوْز نؤوبـه‌سـی اوْلدو چوْن بیلیردی دئولر گئجه یاریسیندان اوْ یانا گلیـر اوْل یاتـدیٔ. گئجـه یاریـسیٔ دوردو بیـر موْددتدن سوْنرا گوْردوْ بیر قیرمیزیٔ دئوْ گلیـر. ملیـک جمـشید دئـوه دئـدی یاخیٔنـا گلمـه. دئـوْ باخمادیٔ گلدی. ملیک جمشید وورودو بونـو دا اوْلـدوْردوْ. لیباسـلارین چیخاردیـب آتـین مینیـب گتیردی اوْ بیریسی‌لرین یانیٔندا گیزلتدی.

بونلارین اوْلکه‌سینده اوْچ باجیٔنین دریانـین آراسیٔندا ائولری واریدیٔ. قیزلار شهرین اهلینه دئمیشدی: هر کس دریادان کئچه اوْنون آراسیٔندا تره‌زی‌نین ایچینده آتین قمچی‌سـی ایلـه آلمـانیٔ ایکی بؤله بیز اوْنلارا گئده‌جه‌ییک.

ملیک جمشیدین قارداشلاریٔ بـو سـؤزوْ ائـشیدیب یـوْلا دوْشـدوْلر. ملیـک جمـشید ده یالاندان بونلارین دالیٔیجا آغلادیٔ بونودا آپارالار. قارداشلاریٔ دئدی: سـن بیـزدن اوشاقـسان سـن اوْردا آیاق آلتدا اوْلرسن- آپارمادیلار. آمما ملیک جمشید گئدیب گیزلتـدیـیی آغ کـوْت- شـالواریٔ گئیئیب آغ آتیٔ مینیب گلدی قارداشلارینیٔ دا یوْلدا کئچدی. اوْنلار دا هئچ بونو تانیٔمادیٔ. بیر قمچی وْوردو سویو کئچدی بیر قمچی ده وْوروب آلمانیٔ تره‌زی‌نین ایچینده ایکی بؤلدوْ. بؤیـوْک قیـزیٔ گوْتوْروْب گتیردی. همن‌کی یئرده گیزلتدی. گلدی ائوْه قارداشلاریٔنا دئدی نه اوْلدو؟ قارداشـلاریٔ دئدی: بیر آغ آتلیٔ گلدی بیزه ماجال وئرمه‌دی.

ملیک احمد ایله، ملیک محمد صوْبح تئزدن یوْلا دوْشدوْلر. ملیک جمشید یئنه دئدی بونو آپارمادیلار. آمما بونلاردان سوْنرا گئدیب قارا کوْت- شالواریٔ گئییب قارا آتیٔ میندی یوْلا دوْشدوْ. یئنه کئچن یوْل کیمی آرا قیزیٔ گتیریب گیزلتدی. گئجه ملیک احمد، ملیک محمد ایله قرار قوردو صوْبح لاپ تئزدن یوخودان دوروب یوْلا دوْشدوْلر. آمما بو دفه ملیک جمـشید قیرمیـزیٔ کـوْت – شالواریٔ گئییب قیرمیزیٔ آتیٔ مینیب گئتدی. کیچیک قیزیٔ دا گتیردی گیزلتدی. جاماعات هامیٔسیٔ حئیران قالمیشدیٔ. قارداشلاریٔ دا گلدی ائوْه. ملیک جمـشید دئـدی اوْ قیـزلارین اوْچـوْن ده مـن گتیردیم. بؤیوْک قیز ملیک احمدین، آرا قیز ملیک محمدین، کیچیک قیز دا منیم. آمما مـن یامـان یوْرغونام سیز نیگهبانلیٔق وئرین من بیر آز یاتیرام. ملیک جمـشید یاتـدیٔ اوْچ سـاققاللیٔ کوْسـسه گلدی ملیک احمدین، ملیک محمدین قوْللارین باغلادیٔ ملیک جمشیدین آروادیٔن آپاردیٔ.

ملیک جمشید بیر موْددتدن سوْنرا دوردو دئدی: بس منیم آروادیٔم هاردا؟

دئدیلر اوْچ ساققاللیٔ کوْسسه گلدی آپاردیٔ.

یوْلا دوْشدوْ بیر موْددت یوْل گئتدی. بؤیوْک باجیٔسیٔنین ائوْینه یئتیشدی. باجیٔسیٔ دئـدی بورا نییه گلیبسن ایندی دئوْ گلر سنی اوْلدوْرر. بیر وْیرد اوْخودو اوْنو شـوکولات ائیلـه‌دی قوْیـدو

جيبينه. دئوْ گلدی دئدی «آدام، آدامزاد ايييسی گلير، شاققيلیٔ بادامزاد ايييسی گلير». آروادیٔ دئدی: ئیٔميشسن ديشين ديبيندن گلير.

دئوْ ناراحات اوْلدو دئدی: دئييرسن يا اوْلدوْروْم؟

دئدی: يوْخ ووْرما قارداشئمدیٔ.

بير ويرد اوْخودو قارداشیٔ بوْيوْدوْ. دئوْ دئدی: ايشين نه‌دی؟ دئدی: «اوْچ ساققاللیٔ كوْسسه» آروادیٔمیٔ آپاریٔب.

دئوْ دئدی: كاش تئز دئيه‌يدين دایٔ منيم ماحالئمدان چئخئب گئديب. هئچ زاد ائله‌مک اوْلماز.

يوْلا دوْشدوْ گلدی آرا باجیٔسئنين ائوْينه. باجیٔسیٔنین اری دئدی: كاش تئز گلەيدين اوْ منيم ماحالئمدان چئخئب گئديب. دایٔ هئچ زاد ائله‌يه بيلمم.

اوْردان دا يوْلا دوْشدوْ گئتدی كيچيک باجیٔسیٔنیٔن ارينين ياٰنئنا. اوْ دا دئدی: بوردان گئديب آمما سن گئت بير آز پامبیٔق، بير آز كيشميش آل آپار آت دريٰايا سو آتیٔلاریٔ اوْچوْن. اوْنلاریٔن آناسیٔ گلر سنه دئئر نه ايشين وار. اوْندا دئيه‌رسن بو جوْر. اوْ سنه اوْچ ساققاللیٔ كوْسسه‌نين يئرين دئئر.

مليک جمشيد گلدی بير آز پامبیٔق، بير آز كيشميش آلدیٔ گتيردی آتدیٔ دريٰايا. آتلاریٔن آناسیٔ گلدی دئدی: ايشين نه‌دی؟

دئدی: اوْچ ساققاللیٔ كوْسسه‌نين يئرين منه دئيين.

كوْسسه‌نين يئرين دئدی. بير دنه ده قیٔلیٔنج وئردی. دئدی: سنين قیٔلیٔنجیٔن اوْنو اوْلدوْرمز بو قیٔلیٔنج ايله اوْلدوْر.

قیٔلیٔنجیٔ آلئب يوْلا دوْشدوْ. بير موْددت يوْل گلدی كوْسسه‌نين ائوْينه يئتيشدی. چیٔخدیٔ باجادان باخدیٔ. گوْردوْ آروادیٔنیٔن ديزی اوْستوْنده ياٰتیٔب، ياٰمان ناراحات اوْلدو. اندی گلدی آشاغیٔ آت وئرن قیٔلیٔنج ايله ووردو كوْسسه‌نی اوْلدوْردوْ. آروادیٔن گوْتوْروْب گلدی. هر باجیٔسیٔنین ائوْينده بير قدەر قالدیٔ. آخئردا گلدی اوْز شهرلرينده قارداشلاریٔنیٔن ياٰنیٔنا.

سوْن